

ПОЛИЦИЈСКИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ДЕЛА

„ПОЛИЦИЈСКИ ГЛАСНИК“ излази једанпут, а према потреби и више пута недељно. Претплата се полаже у напред, и то најмање за пола године, код свију полицијских власти, и износи: 20 динара на годину за државна и општинска надлештва, а за све друге претплатнике у опште 12 динара годишње. За иностранство: годишње 24, полугодишње 12 динара у злату. Поједини бројеви „Полицијског Гласника“ не продају се. Рукониси се не враћају

СЛУЖБЕНИ ДЕО

РАСПИСИ

Свима окупљеним начелствима и
Управи града Београда

По члану 82. закона о општинама у седницу општин. одбора дужни су долазити сви одборници; који не би могао доћи, мора о томе благовремено известити председника, како би овај на његово место могао позвати заменика, а доцније мора свој изостанак оправдати пред општинским одбором. Одбор решава, да ли је изостанак оправдан или не, па према томе га извињава или казну изриче.

Према овоме законском пропису, одборски заменици позивају се у седницу општинског одбора само у оним случајевима, кад који одборник благовремено извести председника, да у седницу не може доћи, или је болестан или је на путу.

Запазио сам, да поједини општински судови раде противно овом закону у томе: што произвољно позивају заменике, ма да нико од одборника није известио председника, да у седницу не може доћи, а има и таквих случајева, да се поједини одборници намерно не позивају, већ се на њихова места позивају заменици.

Таквим против законским поступањем општинског суда доводи се у питање законска важност одлука донесених од тако састављеног одбора општинског, а отуда могу наступити и штетне последице по интересе општинске, или државне или појединих лица.

С тога, а на основу чл. 142. зак. о општинама наређујем свима надзорним властима, да на основу чл. 146. и 152. истог закона у будуће сузбијају овакву против законску радњу председника или суда општинског, и да нареде:

1. Да се одборници у седнице благовремено позивају.

2. Да се заменици позивају на место одборника само у случајевима: кад позват

одборник јави председнику, да не може доћи у седницу, или је болестан или се налази на путу.

3. Да се заменици на место оних одборника, који у седницу не могу доћи због случајева наведених у т. 2. ове наредбе, позивају у духу чл. 54 п. зак. о општинама са оне кандидатске листе, са које је онај одборник, који је спречен да на седницу дође.

4. Да се позивање одборника у седнице (а тако и заменика у случајевима означеним под 2), врши или писмом, или по списку или позивом, и да се ти позиви са извештајем одборника који у седницу не може доћи прикључе одлукама одбора донесених на тој седници, или да се одлуком одбора констатује, како је он састављен и зашто су заменици у одбор позвати, како би се приликом оцене одлука одборских по чл. 152. зак. о општинама ценило и питање о правилном позиву у састав одбора.

5. Да се они одборници и заменици, који изостану или са седнице оду пре свршетка, а не оправдају се, кажњавају по чл. 163. и чл. 82. ставу другом зак. о општинама.

Суду општине града Београда такође наређујем, да се у будуће и он у свему придржава ове моје наредбе.

ПБр. 22088

1. децембра 1907. год.
у Београду.

Министар
унутрашњих дела,
Наст. Н. Петровић с. р.

Свима начелствима и Управи града
Београда.

Расписом СБр. 9425. од 29. децембра 1892. год., наређено је, да при увозу анилинских боја у земљу, сваки увозник — трговац — мора поднети ђумруку, преко кога увози, уверу од дотичне фабрике, потврђену оном влашћу, где се фабрика налази, да су боје хемијски чисте.

У току времена показало се, да се та наредба не извршује од стране увозника онако како је наређено, јер се царинарницама не подносе оригинална и специјално издата уверења од стране фабрика, већ само штампани обрасци, које попуњавају заступници и комисионари дотичних фабрика.

Овако поступање и рад очигледно су противни јасним прописима поменутог расписа о начину увоза и доказивању чистоте увезених анилинских боја. С тога, а да би се стало на пут такоме неправилном раду и спречило увозење у земљу и таквих анилинских боја, које нису хемијски чисте, то налазим за потребно, да у интересу чувања јавне здравствености а на основу чл. 33. тач. 1. закона о уређењу санитарске струке, допуним и објасним поменути распис у овом смислу и наредим:

Да царинарнице, код којих се увозе анилинске боје, те боје редовно шаљу царинској хемијској лабораторији ради испитивања, да ли су хемијски чисте и по здравље безопасне, ако увозник за сваку експедицију анилинских боја посебице не поднесе царинарници оригинално уверење о чистоти њиховој, издато од фабрике од које су боје купљене, а потврђено надлежном влашћу онога места у коме се фабрика налази.

Уз оригинално уверење, приложиће се и српски превод уверења потврђен од стране Министарства иностраних дела.

Да би увозници имали времена, да прибаве потребна уверења то наређујем: да се ова наредба почне примењивати тридесет дана по њеном обнародовању.

СБр. 13395.
2. децембра 1907. год.
у Београду.

Министар
унутрашњих дела,
Наст. Н. Петровић с. р.

СТРУЧНИ ДЕО

О КРИВИЧНОЈ ОДГОВОРНОСТИ

са теоријског гледишта.

од
Д-ра Бранислава Петронијевића

(СВРШЕТАК)

Дефиниција урачуљивости која, по моме мишљењу, одговара свима овим захтевима гласи: *урачуљив је онај свесни субјект чије се престава (чулне и апстрактне) слажу са објектима спољнег света, узимајући при томе слагање престава са спољним објектима код просечног човека за мерило тога, слагања. Да би субјект могао бити одговоран у кривично-правном смислу пре свега је потребно, да он зна уопште (не у појединостима) за егзистенцију њихову, што је могуће очевидно само тако ако је субјект свесан. Даље престава, које чине садржај његове свести, морају бити довољно развијене, да то знање о кривично-правним нормама може у њему постојати. Пошто људско друштво чини део спољнег света и континуитет његовог свеколиког па и правног живота загарантован је само континуитетом тога спољнег света, а континуитет живота људског друштва могућан је опет само под претпоставком континуитета унутрашњег психичког живота његових чланова, а овај опет могућан само под претпоставком слагања свесног садржаја са објектима спољнег света, то је слагање свесних садржаја свесних субјеката са објектима спољнег света *последњи услов* кривично-правне одговорности, према томе тај услов мора ући у дефиницију урачуљивости. Како пак престава чине подлогу осећања и воље, а живот психички у осећањима и вољи одређен је, директно и индиректно, потпуно животом у преставама датог индивидуума, то је слагање престава са објектима спољнег света адекватни израз овога услова. Само при томе треба нарочито приметити, да се под преставама имају разумети како конкретне чулне тако и апстрактне престава (слике сећања, фантазије и појмови мишљења), па како је слагање ових последњих са објектима спољнег света могуће само под претпоставком слагања оних првих, то се у дефиницији урачуљивости под преставама морају обе врсте престава разумети. На послетку, пошто се кривична одговорност тиче дела која представљају односе у људском друштву, то се за мерило тога потребног слагања престава са спољним објектима мора узети слагање које постоји код просечног човека, и то не зато, што просечни људи представљају већину у људском друштву него зато, што њихово слагање престава са објектима спољнег света доиста постоји, објективно узев, у толикој мери, да је тиме живот људског друштва међу објектима околног спољнег света у опште омогућен. Тиме је избегнута тешкоћа како Листове тако и Липманове дефиниције урачуљивости: њоме смо ми одредили, у чему се састоји нормалност престава садржаја просечног човека, и у исто доба одредили и у чему се састоји просечно апстрактно понашање чланова људске заједнице.¹⁴⁾*

¹⁴⁾ И ако је, за себе посматран, појам урачуљивости чисто психолошки појам и као такав независан од појма кривичне урачуљивости или тако зване пасивне кажњивости, тако да би га требало извести потпуно независно од ове последње, ипак, пошто би ми у том случају морали нарочито изводити његов формални идентитет са појмом пасивне урачуљивости, то смо ми, да би учинили ствар простијом, спојили оба ова извођења и извели појам урачуљивости на основу појма пасивне кажњивости (passive Straffähigkeit).

Према горњој дефиницији урачуљивости јасно је, да мртве ствари не могу бити урачуљиве у кривично-правном смислу просто зато што то нису свесни субјекти; биљке то не могу такође бити зато што, чак и да се претпостави да у њима има свести, та свест би могла постојати само као децентралисана и као таква стајала би на најнижем могућем ступњу развића (од прилике на истом ступњу на коме стоји свест у молекулима и атомима неорганских тела, претпоставивши да та свест постоји); животиње то такође не могу бити, јер и ако је њихова свест централисана, ипак слагање њихових престава са објектима спољнег света упоређено са човековим тако изостаје иза овог последњег, да се оне никако не могу сматрати за урачуљиве у кривично-правном смислу. Душевно болесни не могу се зато сматрати за урачуљиве, што је неслагање њихових престава са објектима спољнег света толико, да они тиме знатно одступају од нормалног човека. Умно неразвијене личности (идиоти и др.) не могу се сматрати за урачуљиве зато, што њихово слагање престава са спољним објектима знатно одступа по богатству свога садржаја од слагања престава са спољним објектима код просечног човека. Из истог разлога морају се умно незреле личности (малолетници) сматрати за неурачуљиве. Тако исто и нормални људи у стањима несвесним или помрачене свести (пијанство и т. д.) не могу се, у колико та стања нису њихов сопствени вољни продукт, сматрати за урачуљиве, јер у стању несвесности слагање престава са спољним објектима у опште више не постоји (погрешно је међу тим са психолошког гледишта стање сна сматрати за стање несвесности, јер је стање сна свесно стање, само стање свести, чије се престава не слажу са објектима спољнег света, баш као што је то случај и са свесним стањем душевно-болесног човека), док у стањима помрачене свести то слагање далеко по своје обиму изостаје иза слагања у нормалном стању. Нашом дефиницијом дакле обухваћени су сви досада у кривичном праву навођени случајеви, у којима је урачуљивост искључена, да ли је она пак у стању да обухвати и све будуће случајеве ове врсте, или ће јој у том погледу бити потребна каква допуна, то ће будућност показати.

На послетку потребно је још одредити однос наше дефиниције урачуљивости према индетерминистичкој. Да се наша дефиниција урачуљивости не слаже са индетерминистичком, да се лако показати. То неслагање међу тим није такве врсте, да наша дефиниција потпуно негира и искључује индетерминистичку, већ је такве, да она ову последњу негирајући допуњује, т. ј. да је не искључује али је чини недовољном. Доиста са довољно развијеним животом у преставама — а то је један од саставних момената наше дефиниције — везана је увек и слобода воље, јер чим је у свесном субјекту дата довољна множина престава, дата је у довољној мери и моћ расуђивања, дакле и моћ слободне употребе своје вољне снаге. Међутим при томе не мора да постоји и слагање тих престава са спољним светом, које по нашој дефиницији чини други битни моменат урачуљивости. Јер код оне врсте душевно болесних људи, код којих је живот у преставама довољно развијен одн. код којих тај живот представља потенцираност живота престава код нормалних људи, слобода воље постоји,¹⁵⁾ па ипак се они не сматрају и не могу сматрати за урачуљиве, пошто код њих не постоји слагање

¹⁵⁾ То показује директ осећање слободне воље које код таквих болесника постоји. Види о томе осећању А. Hoche, Die Freiheit des Willens vom Standpunkte der Psychopathologie 1902 стр. 19 и даље, само што Хоке хоће из тога да закључи, да је осећање слободне воље у нормалном стању илузија и да према томе слободне воље нема.

преставља са објектима спољњег света. Овај типични пример показује у исто доба и директно, да је индетерминистичка дефиниција урачуљивости, сама за себе узета, нетачна. Наша дефиниција урачуљивости не само што у овом погледу избегава непотпуност индетерминистичке дефиниције урачуљивости, него она не противречи принципијелно ни кажњавању дела, која нису продукт слободне воље, она дакле за свесне субјекте, који чине чланове људског друштва, репродуцира у маломе целокупну сферу логичке одговорности, и потврђује се и са ове своје стране као тачна.

ДОКАЗ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

(НАСТАВАК)

Законик не тражи да вештаци за сваки случај полагају заклетву, ако су „иначе по своме звању заклетви“ (четврти одељак § 56). Значи, да кад једно лице, као што је н. пр. лекар, државни хемичар и др., по свом звању може бити вештак и кад је оно једаред положило заклетву за савесно вршење свога позива па онда и вештачења, — онда то лице, као вештак, не полаже заклетву, већ се само опомиње на светињу већ положене заклетве. Законик не тражи, да се та општа заклетва полаже пред иследником или судом Довољно је, да је та заклетва положена и пред којом другом власти, н. пр. пред административном, ако је само ова надлежна за то.

Односно времена, када се вештак има заклетви, законик наређује прво, да се заклетва може положити како у генералној тако и у специјалној истрази пред судом, и друго, да заклетва увек претходи вештачењу. Наш се законик одваја скоро од свих туђинских законика, и не допушта заклетву вештака у генералној истрази, јер у трећем одељку § 56 вели: „иследник ће вештаке опоменути на светињу заклетве и да ће се на оно, што буду исказали, код суда морати заклетви.“ Јасно је, према овоме, да се вештаци имају само пред судом заклетви. Кад је иследник позван да бира вештаке, кад он има да руководи вештачењем и кад је у сваком погледу боље да заклетва претходи вештачењу, онда је погрешно што наш законик не допушта заклетву у генералној истрази.

Ни код суда, на главном претресу, вештаци се не заклинају увек пре њиховог исказа. То зависи од тога, да ли вештачење врши суд или не. Ако је вештачење извршено у генералној истрази, вештаци се ипак позивају на главни претрес да и усмено пред судом потврде оно што су у генералној истрази навели. Ти вештаци, као год и сведоци, заклинају се после њихове изјаве, јер они не врше опажање нити дају своје мишљење, већ само потврђују раније већ дато мишљење. Ако, међутим, суд на основу § 208 нађе, да треба извршити вештачење, и ради тога сам избере вештаке, онда законик (четврти одељак § 56) наређује, да се у том случају вештаци заједно пре вештачења.

О форми заклетве наш законик ништа не говори; он само вели да ће се вештаци „код суда морати заклетви“ (§ 56), а како, у којој форми, о томе законик ћути. Туђински су законик и у томе потпунији. Тако немачки законик у § 79 наређује овакву садржину заклетве: „да ће он (вештак) мишљење које се од њега тражи дати по свом најбољем знању и по савести.“ Аустријски законик у § 121 такође наређује, да се вештаци заједно, „да ће предмет вештачења брижљиво испитивати, да ће учињена опажања верно и потпуно навести и да ће како свој наход тако и мишљење дати по свом најбољем знању и савести, и по правилима своје науке или ве-

штине.“ — Код ђутања законика наша је пракса усвојила, да се вештаци заклинају онако исто као и сведоци. Не схватајући разлику између вештака и сведока, а знајући да је законодавац у § 113 прописао формулу за заклетву сведока, наши судови, у недостатку нарочите заклетве за вештаке, ове заклинају као и сведоке. Оваква пракса наших судова посве је неправилна. Неправилна је стога, што између вештака и сведока постоји битна разлика, те стога морају бити и заклетве различите. Сведок саопштава суду само своја чулна опажања, стога његова заклетва и гласи да је „истину и ништа друго не само истину казао...“; међутим, вештак даје мишљење о извесним чињеницама, које је добио на основу правила науке или вештине, те, према томе, заклетва вештака и не може гласити да је „истину казао,“ већ да је своје мишљење дао „по свом најбољем знању и савести.“ Законодавац је увидео ову разлику између вештака и сведока у Грађанском Поступку и у § 259, сасвим правилно, прописао је нарочиту заклетву за вештаке. По том параграфу вештаци се заклинају да ће своје „мишљење дати по свом најбољем знању и савести.“ Кад је у Грађанском Поступку различита заклетва вештака од заклетве сведока, онда та разлика у заклетвама још пре мора постојати у Кривичном Поступку, коме је циљ увек само материјална истина. Из ђутања нашег законика никако се не сме извести, да је он хтео изједначити вештаке са сведоцима. Непредвиђање формуле за заклетву вештака објашњава се само неразумевањем законодавцем приликом израде законика. Сам § 56, који је рђаво направљени извод из неколико параграфа свога изворника, јасно показује несхватање и неразумевање природе вештака. Ни изворник нашег законика у § 81, истина, није прописао сам текст заклетве, али је ипак зато казао шта има да буде суштина те заклетве. Наш законодавац, не разумевши то, држао је да је доста ако каже само то, да се вештаци имају заклетви.

Из свега изилази, да наши судови погрешно раде кад вештаке заклинају као и сведоке. Кад нема нарочите формуле за заклетву вештака у Кривичном Поступку, онда се треба послужити заклетвом вештака из Грађанског Поступка. У заклетву треба, дакле, унети, да ће вештак наход и мишљење дати по свом најбољем знању и савести. У томе се баш и састоји битна разлика између заклетве вештака и сведока. Сем ове, између заклетве вештака и сведока, постоји још и друга разлика. Та се разлика састоји у томе, што форма заклетве вештака не сматра се сакраменталном као што је то случај са формом заклетве сведока, т. ј. код заклетве вештака не мора се безусловно придржавати прописане формуле нити то непридржавање повлачи за собом ништавност заклетве; заклетва ће, дакле, важити и онда, кад је у тексту заклетве један израз замењен другим сличним изразом. Код заклетве сведока је, међутим, забрањена ма и најмања измена; ту једна реч више или мање, једна реч измењена, повлачи ништавност целе заклетве.

Заклетва вештака не може се распрострајати ни на шта више сем на наход и вештак мишљење. Према томе, ако вештак приликом саслушавања саопшти суду и друга своја опажања, која не спадају у вештачење, н. пр. ако је повређени за време вештакског прегледа саопштио вештаку неке околности које се тичу обвинеог, и овај то саопшти суду, онда се вештак односно тога налази у улози сведока и, поред заклетве коју је као вештак положио, мора се заклетви и као сведок. И обротно, сведок се мора заклетви и као вештак, чим он има да даде више но што се од сведока тражи, чим, дакле, о једној ствари треба да даде своје мишљење и то на основу своје стручне спреме или вештине.

И заклетва, као год и вршење вештачења, преставља за вештака дужност. Не хтедне ли вештак драговољно да се одазове овој дужности, то се он има на то принудити. По деветом одељку § 205 са вештаком „који се не би хтео заклету поступити се по § 100,“ т. ј. принудиће се на то притвором, а сем тога осудиће се и на накнаду трошкова, ако би се услед тога морао претрес одлагати.

§ 18.

Поступак при вештачењу

I. Законик у § 57 наређује, да се вештачење врши у присуству иследника и писара. Како и вештачење долази у радње које се врше у генералној истрази, а иследник је лице коме је поверено вођење истраге и које је за исту одговорно, то је основано ово правило по коме иследник има да присуствује вештачењу. Присуство иследниково нарочито је потребно код тзв. сложеног увиђаја, под којим се разуме такав судски увиђај, код кога ради решења каквог питања није довољно само иследниково или судијско опажање, већ је потребно и стручно опажање. Кад, дакле, и иследник и вештак имају заједно и једновремено да раде, онда иследник или судија мора бити присутан докле вештак врши своја опажања. То је н. пр. случај, кад и иследник и вештак треба да виде повређени предмет, рецимо леш. Међутим другаче стоји ствар, кад је реч само о чистом техничком истраживању. Кад није у питању опажање појединих чињеница, кад су оне, дакле, опажене и њихово постајање утврђено, већ кад је потребно само њихово техничко оцењивање, онда се присуство иследника или судије таквом вештачењу често показује бескорисним и бесмислено би било тражити њихово присуство.

Наш законик узео је ово у обзир и допустио је неке изузетке од правила, по коме иследник има да присуствује вештачењу. По § 57 иследник, па ни судија, неће присуствовати вештачењу у овим случајевима: 1. „ако би призрења морала и стидљивости њихово удаљење захтевала.“ Иследник, дакле, неће присуствовати онда, кад се вештачење има да изврши над каквим лицем, и кад се вештачење састоји само у стручном посматрању, а присуство иследника или судије вређало би стидљивост дотичног лица, н. пр. преглед полних органа једне жене. 2. „Ако би се испитивање вишестраним посматрањем или дуговременим испитивањем докучити имало.“ Ако би, дакле, за вештачење било потребно предузимати многе пробе, које дуго трају и помоћу којих само вештаци могу да дођу до резултата, као н. пр. код предузимања проба ради констатовања отрова, или ради констатовања душевног стања једног лица. 3. Присуство иследника се показује бескорисним и онда, кад вештаци немају ништа да посматрају и опажају већ имају само да даду одговор на једно чисто научно питање. И ако овај трећи изузетак наш законик не предвиђа, има се узети да ће вештачење, извршено и без присуства иследниковог, бити од важности.

До и у овим изузетним случајевима законик наређује, да се иследник постара, „да се достоверност вештачког извиђања довољно обезбеди“ (§ 56). Иследник је, према томе, дужан, старати се да идентитет предмета вештачења не буде доведен у сумњу. Стога он има предмете, које треба вештачити, као н. пр. утробу онога за кога постоји сумња да је отрован, да преда вештацима на реверс и да од њих тражи да му тај предмет по свршеном вештачењу врате. Иследник или судија требао би, кад год је то могуће, и да задржи по један део

код себе, да би се вештачење могло обновити, ако се за то укаже потреба. Предаја предмета има се извршити тако, да ови ни у колико небуду измењени, тако н. пр. треба их затворити и запечатити. У протоко предаје треба унети тачан опис предмета као и њихов број.

II. Како је иследник једини позван да води кривичну истрагу, да оцењује умесност предузимања појединих истражних радња, а вештачење спада у истражне радње, — то је законик сасвим умесно иследнику ставио у дужност и *руковођење вештачењем* (§ 58). Иследник, дакле, на првом месту има да доноси одлуку о потреби предузимања вештачења, а за тим да одреди време, место, као и све остале погодбе под којима се вештачење има извршити. Он има да руководи вештачењем и онда кад не мора или кад не треба да присуствује вештачењу.

Законик не говори детаљно о томе, у чему се састоји руковођење вештачењем, као ни о томе, у ком обиму и у којим границама је иследнику поверено то руковођење. Он само у првом одељку § 58. вели: „иследници руководе вештачка извиђања“, и даље иследницима нарочито наређује, да „означавају предмете на које вештаци своју пажњу управити имају,“ и да „предлажу питања на које ће ови одговорити“. Сасвим је довољно једно овакво опште наређење, јер је и непотребно а и немогуће тачно одредити садржај, обим и границе руковођења; све то зависи од појединог конкретног случаја и од нахођења иследника.

Најважнија је дужност иследникова при руковођењу вештачењем, као што и законик наређује, *означавање предмета* који вештаци имају да опазе и оцене и *постављање питања* на која они имају одговорити. Вештаци су лица која на основу стручног знања или вештине могу опазити извесне предмете или могу дати одговор на извесна питања, али, који су то предмети и која су то питања, вештаци не знају у поједином конкретном случају. И ти предмети и та питања добијају се из истраге, коју иследник води, те је стога он и у стању да вештацима покаже предмете и да им постави потребна питања. Иследник не треба да жури са наређивањем вештачења. Он то треба да учини тек онда кад је у истрази дошао до предмета, које он због недовољне стручне спреме не може да опазе и оцени или кад су се истакла таква питања, на која он не може да даје одговор. Иследник, дакле, мора да посматра конкретни кривични случај са свију страна; он мора да види и констатује кривично дело са свима његовим битним обележјима, тако исто мора он да узме у обзир и све остале околности које утичу на одмеравање казне, и из свега тога има он да издвоји сваку ону околност, предмет, питање, на које може само вештак да одговори а не он. Те предмете има да преда и та питања има да постави вештацима и од њих да тражи одговор. Из овога се види, да је иследнику често потребно да је започео извиђање, да је саслушао обвиненог, да је саслушао сведоке, да је извршио претрес стана итд., па да дође до питања која треба вештацима да постави. (Наставиће се)

Д-р Бож. В. Марковић.

О ОДГОВОРНОСТИ ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ.

(СВРШЕТАК)

Кад су у питању ови интереси, које дужник због не-благовременог плаћања накнађује повериоцу, онда ваља имати

на уму, да њих поверилац може безусловно тражити, т. ј. од њега се не може тражити да доказује, да је неку штету претрпео услед тога, што му на време није плаћено. Баш и кад би дужник могао доказати, да услед неисплате поверилац није никаку штету претрпео, ипак то не лишава повериоца права да мораторне интересе тражи. Законодавац полази у овом погледу од претпоставке, да је повериоцу у свако доба могућно, да свој новац изда под интерес по у обичајеној стопи. В. Krainz II стр. 145.

У погледу накнаде штете због дужникове доцње у плаћању новчаног дуга спорно је међу аустријским писцима питање: може ли поверилац сем законског интереса тражити и накнаду веће штете и изгубљеног добитка, које му се услед неблагоприятне исплате десило? И судска је пракса у овом питању колебљива. По једноме мишљењу, законодавац је, доносећи пропис да се у случају доцње имају платити мораторни интереси, хтео да се избегне често пута врло тешко доказивање: колико је поверилац одиста штете услед неблагоприятне исплате дуга претрпео, па је ту штету просечно одредио у величини законских интереса. По другом мишљењу законски интереси, које дужник има платити као накнаду штете због неблагоприятне исплате, представљају минимум претрпљене штете у сваком случају, и ако поверилац узмогадне доказати, да је услед неблагоприятног плаћања претрпео већу штету од оне, која му се у виду законских интереса признаје, онда он може и накнаду те веће штете захтевати. Мени се чини да је по стилизацији нашег § 823 грађ. зак. ово друго мишљење оправданије за наш грађански законик. Према томе ако је повериоцу, који је без интереса позајмио извесну суму, новац био потребан тако да је, не примивши благовремено исплату од дужника, морао сам узети новаца на зајам по 10% или 12%, онда он, кад ову околност докаже, има права као накнаду штете захтевати од дужника овај већи интерес од рочног дана за исплату, а не само законски⁷⁵.

V.

§ 8 Остваривање потраживања накнаде штете.

1. По § 394 у вези са §§ 552 и 913 грађ. зак.⁷⁶ на наследнике обвезаног лица прелазе његове обвезе, изузимајући чисто личних, које са престанком обвезаног и саме престају. Обвеза накнадити коме причињену штету није чисто личне природе, према томе наследник штетника дужан је њу исплатити оштећеноме. С обзиром пак на то, да ли се наследник примио наслеђа с пописом или без пописа (§ 488), и његова обвеза да плати оштећеноме накнаду може се простирати за толико, колико наслеђено од штетника имање износи (ако се примио с пописом) или, без обзира на наслеђено имање, наследник може бити обвезан да и својом имовином штету накнади (ако се примио без пописа). Према овоме и §-у 490 излишан је био пропис § 825 грађ. зак.: »Ова дужност на накнаду штете или изгубљеног добитка везана је за имање оштетитеља, и за то прелази и на наследнике његове, који ће из наслеђеног имања наплату учинити морати«. — Али пошто овај законски пропис постоји, то може настати питање: да није законодавац овим хтео да означи како су на-

⁷⁵ И немачки грађански законик не везује повериоца само за законски интерес у случају неблагоприятне исплате. У § 288 прописује се: »На новчани дуг плаћа се за време трајања доцње четири од сто годишње. Ако поверилац може са кога другог правног основа захтевати већи интерес, онда ће се овај и даље плаћати. Потраживање даље штете није искључено«.

⁷⁶ В. и § 17 III одељ. казн. пост.

следници штетникови дужни да накнаду штете плате само из имања, наслеђеног од штетника, без обзира на то да ли су се примили наслеђа са пописом или без пописа и да ли наслеђено имање за накнаду штете залеже? Ја мислим да то није била намера законодавчева. Прописом § 825 хтело се нарочито истаћи — и ако то није било потребно поред горе означених прописа — да је наследник дужан првенствено исплатити дуг, који оставитељ по основу накнаде штете дугује, из наслеђеног имања, јер то је имање и за живота оставитеља служило свима његовим специјално неосигураним повериоцима као општа залога, па је оно то остало и по смрти његовој и с тим теретом прешло на наследнике његове⁷⁷). Ако је оставитељ причињив штету којим кажњивим делом, по казном закону или осталим криминалним законима, онда казну сноси сам учинилац — пошто је она чисто личне природе и не прелази на наследнике (в. изузетак у § 31 казн. зак.) — међу тим грађанско-правна одговорност, као нелична, прелази и на наследника учиниоце. В. § 17 казн. суд. пост.

Као што на наследнике штетникове прелази обвеза, да штетником причињену штету накнаде, исто тако и *право* оштећеног да *накнаду тражи* прелази на његове наследнике, јер као што обвеза платити штету није личне природе исто тако није ни право тражити накнаду (§ 394 грађ. зак.).

2. У § 826 грађ. зак. наређује се: »Судови ће накнаду за штету учињену опредељавати по пропису овога законика, а што се казне тиче, изрицаће пресуду по законима казних«. У овом законском пропису дакле хтело се истаћи начело одвојеног суђења једног дела по грађанској и криминалној страни његовој. Питање о накнади штете тиче се у првоме реду оштећеног, и њему је остављено на вољу, хоће ли своје потраживање остваривати или неће. Казна пак, која се по некоме делу, којим је и штета коме причињена, има изрећи, јавне је природе, и, по правилу, приватном лицу, тим кажњивим делом повређеном, не оставља се на вољу да извиђање и осуду задржи, већ то иде пред кривични суд, који само о казни има да решава. И у случају кад овај нађе, да кажњену учиниоца нема места, оштећени има права да накнаду штете тражи *грађанском парницом* (§ 10 казн. зак.) код надлежних судова. То исто, нар. вно, бива и онда, кад се радњом или нерадњом, која на накнаду штете обвезује, никакав пропис криминалних закона не вређа.

Али и ако је питање о накнади штете, причињене кажњивим делом, одвојено од питања о кажњену учиниоца истога дела, ипак је често пута врло погодно (због штете у времену и доказивању) да у кривичној парници исти суд пресуди и питање о накнади штете, која је кажњивим делом проузрокована. Водећи о томе рачуна и наш законик о поступку судском у кривичним парницама у § 295 прописује: »Накн да штете злочинством или преступљивљем причињене, као и накнада трошкова, може се тражити у исто време и код истог суда, који казнимо дело ислеђује и суди, а може се тражити и особено. Уз казнимо ислеђење може се накнада тражити до коначног претреса«. Овако остваривање потраживања накнаде штете уз кривично суђење назива се *адхезиони поступак*.

⁷⁷ И аустријски законик наређује да обвеза за накнаду штете прелази на наследнике штетникове. У § 1337 вели се: »Обвеза на накнаду штете и измакле добити или на плаћање уговорне суме као накнаде (конвенционална казна) везана је за имовину и прелази на наследнике«. Као што се из употребе нашег § 825 са овим прописом види, наш је законодавац додао поред садржине аустријског § 1337 речи »који ће из наслеђеног имања наплату учинити морати« у намери, да јасније истакне обвезу наследника на плаћање дуга накнаде штете.

Нјему има места не само онда, кад суд о кажњивоме штетноме делу кривичну пресуду изриче, него и онда кад политичке власти дело извиђају и суде (в. на пр. §§ 336, 374, 339 тач. 1., 357 т. 1. 375, 375 а казн. зак. Оне онда уз осуду на казну изричу и осуду на накнаду штете. У колико одлуке ових политичких власти подлеже ревизији редовних судских власти, у толико, наравно, у последњој инстанцији одлучују судови и о накнади штете, која је уз казну за дотично дело досуђена⁷⁸). Рок за изјаву незадовољства и жалбе на пресуду казненога суда, којом је и потраживање накнаде штете пресуђено, исти је (три дана) као што је и онда, кад је пресудом само кривично питање расправљено — § 14 казн. пост.

Али и кад оштећени у кривичној парници тражи осуду учиниоца на накнаду штете, ипак казнени суд у извесним случајевима може одбити од себе суђење о накнади штете. Казненоме је суду главно осуда учиниоца на казну, заштита, дакле кривичним делом повређенога односно угроженога јавнога поретка⁷⁹). Смита ли решење питања о накнади штете лако и брзом суђењу кажњивог дела, казнени је суд овлашћен да у погледу накнаде штете упути оштећенога на грађанску парницу. У § 296 у вези са § 307 казн. пост. вели се: »Но ако до коначног претреса грађанско питање не буде на чисто изведено, да би га суд с поузданошћу могао пресудити, као и кад би се због тога отежало и одуговлачило пресуђење казнимог дела, суд ће упутити оштећеног на особену грађанску парницу, противу чега нема места жалби«. Други пак одељак овога §-а предвиђа случајеве, кад, из разних узрока, казнени суд није ни изрекао кривичну пресуду, уз коју би се имала изрећи и пресуда о накнади штете: »Суд ће и онда упутити оштећенога на грађанску парницу, кад би оптуженога пресудом огласио да није крив, или решио, да казненом суђењу нема места, што је дело застарело, или доцнијим околностима заглађено, или што није никако каз-

нимо или што не подлежи суђењу првостепених судова«. Буде ли пак по тражењу оштећенога у кривичној парници изречена и осуда учиниоца на накнаду штете, онда оштећени може нападати пресуду правним средствима у погледу досуђене накнаде (тач. 4 § 258 и 272 казн. пост.), али, кад пресуда постане извршна, не може тражити грађанском парницом већу накнаду од оне, која му је у кривичној парници извршном пресудом већ досуђена⁸⁰). Стога, ако оштећени мисли да је за његово потраживање накнаде штете боље, да се решава у грађанској парници, он може или никако не тражити накнаду у кривичној парници, или, ако ју је већ тражио, од тога одустати (§ 299 казн. пост. III одељ.), па то своје потраживање особеном грађанском парницом остваривати. У тој грађанској парници по § 297 казн. пост. »он није ограничен на оно, што је уз кривично ислеђење тражио, нити на основе, којима је то доказивао«. Баш и да је тужени ослобођен одговорности кривичне, ипак по II одељ. § 297 »грађанском судији у овоме случају не служи за мерило ослобођавајућа кривична пресуда«. Поведена кривична парница противу учиниоца кажњивог дела има само у толико утицаја на особену грађанску парницу због накнаде штете, причињене истим делом, »што се ово тражење неће решити пре, докле се најпре казнимо дело не оконча пресудом или решењем«. (§ 298 казн. поступка).

Упусти ли се казнени суд и у пресуђивање о потраживању накнаде штете, онда је оштећени дужан постојање и величину штете доказати (§ 299 казн. пост. одељ. II), у колико се то иначе не види из самога ислеђења и извиђања на претресу. У погледу овога питања наређује се у § 305 казн. пост.: »Ако је оштећени или повређени претерану накнаду тражио, суд ће моћи такву према процени вештака и другим околностима умерити.« Исто тако казнени суд има огласити за ништаван онај уговор и у опште правни посао, којим је, за то што је забрањен објективним правом, тужиоцу штета нанесена — § 306 казн. суд. пост. Специјална наређења о повраћају туђих ствари, које се код учиниоца кажњивог дела или код трећих лица налазе, као и за случај, кад се код учиниоца нађу туђе ствари, за које се не зна чије су, садржана су у §§ 300, 301, 302, 303 и 304 казн. пост., на које упућујем читаоца.

3. У вези с питањем о остваривању потраживања накнаде штете стоји и оно о застарелости. По § 939 грађ. зак. »Право на тражење накнаде за штету застариће за три године дана од дана, кад је оштећеном штета позната била. Ако је штета из злочинства постала, онда ће застарети право на тражење за 24 године.«⁸¹) С овим стоји у вези § 81 казн. зак. »Право по коме може ко тражити накнаду за штету злочинством или преступљењем учињену му, и право, по коме може ко тражити своју ствар, без које је остао кроз чије злочинство или преступљење, застариће у време у грађанском законнику прописано«. У погледу иступа наређује се у § 397 казн. зак. »Право на накнаду штете иступањем проузроковане престаје по грађанском законнику § 939 за три године. Право на досуђену накнаду штете и право на повраћај ствари суди се такође по грађанском законнику.«

У погледу застарелости потраживања накнаде штете настаје сада питање, које је и у аустријском законнику спорно, а на име: да ли по § 939 застаревају за три године и она

⁸⁰) Међу тим то му се право признаје аустријским казн. суд. пост. § 372.

⁸¹) В. аустријског грађанског законика § 1489. Свака тужба за накнаду штете престаје по истеку три године од онога времена, када је оштећени о штети дознао. Ако му о штети није познато или је она постала из каквог злочинства, онда право тужбе застарева тек по истеку тридесет година.

⁷⁸) По 15 и 16 полицијске уредбе (в. измене и допуне од 17-1 1904) казнене пресуде полицијских власти по делима иступним из III части казн. зак. подлеже прегледу првостепених судова у другој и последњој инстанцији, ако се иступ. за који је казна изречена, казни са више од три дана затвора односно 30 дн. новчане казне. Ако је полиц. власт уз казну изрекла и осуду на накнаду штете, онда суд извиђа и питање о накнади штете, и може и у овом погледу изменити пресуду полиц. власти. Полиц. власти пак могу изрицати уз казну и осуду на накнаду штете само онда, ако је то дотичним законским прописом — било из казн. зак. или других закона — изрично казано. Иначе је по правилу надлежан само суд за осуду на накнаду штете, причињене противправним поступком. Међу тим настаје питање: шта ће бити у случају, ако полиц. власт казни кривца казном испод три дана затвора односно 30 дн., а уз то га осуди и на накнаду штете? Хоће ли, пошто је така пресуда извршна, бити извршна и осуда на накнаду штете? Ја мислим да би такво схватање било погрешно. Доносили прописе §§ 15 и 16 полиц. уредбе, којима је само оне иступне пресуде полиц. власти подвргао ревизији првост. судова, за које је одређена казна већа од 3 дана одн. 30 дн., законодавац је имао на уму само чисто казнене пресуде, и због незнатности казне сматрао је да пресуде са три дана одн. 30 дн. треба да буду одмах извршне. Али кад се уз такву незнатну пресуду казнену изриче и осуда на накнаду штете, која може бити врло знатна и судбопосна како за тужиоца тако и за туженог, онда осуда на накнаду штете не постаје извршна уз казнени део пресуде, већ обе стране задржавају право, да пред судом питање о накнади штете расправе. У осталом најбоље је да у оваким случајевима полиц. власти и не изричу осуду на накнаду штете, него само да изреку казну, а парничаре да у погледу тражења накнаде упуте суду.

⁷⁹) Истина у § 299 казн. суд. пост. прописује се да ће се при сваком казнимом делу редовно ислеђивати и причињена штета, и да то мора нарочито бити у оним случајевима, где и сама величина казне зависи од величине штете, као и да ће судови сваки пут на главни претрес позивати и оштећенога, било да је он о томе тужбу поднео или није, — али то је тако наређено поред разлога, које сам законодавац спомиње и стога, да би казнени суд могао — ако оштећени од њега буде захтевао и осуду дужника на накнаду штете — изрећи пресуду и на основу података, добивених вођеним службеним ислеђењем о учињеном делу.

потраживање накнаде штете, која се услед неблаговременог или у опште неисправног извршења уговора тражи, (на пр. потраживање уговорне — конвенционалне казне), или се овај законски пропис односи само на она потраживања накнаде штете, која је из *деликата*⁸²⁾ (и квазиделикта) постала? Ако би се овако узело, онда би потраживања накнаде штете због неисправног извршења уговора застаревала по општем правилу § 930а за 24 године. Ја мислим да по нашем грађанском закону по § 939 застаревају само потраживања накнаде штете, која из деликата и квазиделиката потиче, а за остала потраживања накнаде штете да је меродаван пропис § 930а грађ. зак. Јер потраживање накнаде штете због неиспуњавања уговора није самостално потраживање, већ иде, по правилу, као акцесоријум уз потраживање испуњења уговора као главно (§§ 553 и 824), а кад се само накнада штете због неисправног испуњења или неиспуњења уговора захтева, онда потраживање накнаде штете није ништо друго до *модификовано* уговорно потраживање. Па кад тужба за испуњење уговора, као главно потраживање, застарева по § 930 а за 24 године, онда за то време застарева и потраживања накнаде штете као акцесоријум уговорног потраживања или као само модификовано уговорно потраживање.

Од правила, изречених у §§ 930а и 939 грађ. зак.,⁸³⁾ постоје често изузеци у специјалним законима, којима је тражење накнаде штете у појединим случајевима оштећења регулисано и по којима је предвиђено краће време застарелости.⁸⁴⁾

Као што смо мало час видели по § 81 казн. закона „право по коме може ко тражити накнаду за штету злочинством или преступљеним учињену му... застариће за време у грађанском закону прописано“. Међу тим у § 939 грађ. зак. вели се „ако је штета из *злочинства* постала, онда ће застарети право на тражење за 24 године.“ Питање је дакле да ли за 24 године застарева и потраживање накнаде штете, која из *преступљенија* у смислу § 1 одељ. 3 казн. зак. потиче, или је застарелост за ова потраживања краћа, пошто је преступљеније блаже кажњиво дело? Ја мислим да за 24 године застарева само потраживање накнаде штете, причињене кажњивим делом, које су у смислу § 1 одељ. 2 казн. закона.

⁸²⁾ Шта је пак деликт казано је раније на стр. 20.

⁸³⁾ И по самом грађан. закону постоје изузеци у погледу застарелости за потраживање накнаде штете због неисправног испуњења уговора. Тако по § 928з „архитекти и пројектовачи ослобођавају се одговорности после десет година за тврђе грађевина и предузећа, која су извршили или управљали“.

⁸⁴⁾ Тако по закону о накнади штете учињене злонамерном палевином итд. „право на накнаду штете, по крађама, застарева ако се оштећени у року од 5 дана не пријави општин. суду са изјавом да му је крађа учињена (чл. 1 II одељ.). В. и чл. 24 истог зак.“

за злочинство сматра, а када штета потиче из *преступљенија*, онда остаје у важности правило тач. 1 § 939, дакле за три године. Јер у тач. 2 § 939 одређена је дужа застарелост изрично само за штету из кажњивог дела, које се као злочинство сматра. Истина грађан. законик ступио је у важност још 1844 године, дакле у времену када казнени законик још није био донесен, те би, изгледа, могло бити сумњиво: да ли се израз „злочинство“ у § 939 грађ. зак. има узети у ономе техничко-правном смислу, у коме га употребљава § 1 доцније донесеног казног законика, или је њиме законодавац хтео само да означи тежа кажњива дела, у која се могу и *преступљенија* у смислу казн. законика убрајати. Ипак ја мислим да израз „злочинство“ у § 939 грађ. зак. то исто значи што и „злочинство“ у казн. зак. Поред тога, што је у време издања грађ. законика постојала у нас уредба која је за „злочинства“ сматрала она иста дела, која су као таква означена и у доцнијем казн. закону, и по самом аустријском закону, као изворнику нашем, краћа је застарелост одређена за штету из преступљенија (три године) но за штету из злочинства (30 година). Међу тим ако је *пресудом* досуђена накнада штете, која је преступљенијем или иступом учињена, онда право потраживања застарева тек за 24 године од дана кад је пресуде извршеном постала (§ 930а).

Моменат, од кога почиње тећи застарелост, јесте дан када је оштећени за штету сазнао (*a die scientiae*) — § 939. Прођу ли од дана учињене штете 24 године, а оштећени за то време не буде о штети сазнао, онда му је потраживање накнаде застарело. Истина ово се не каже изрично у § 939, као што је то случај у § 1489 аустр. грађан. зак., али то следује из § 930а грађ. зак. по коме „сва права према другоме, ма била и у јавне књиге заведена или судом утврђена, губе се по правилу, ако се за двадесет и четири године не употребе, или се за толико времена против туђег присвајања ништа не чини.“⁸⁵⁾

Д-р Драг. Аранђеловић.

⁸⁵⁾ Овако ја мислим стога, што је циљ установе застарелости у грађан. закону да спречи парнице, чји се основ толико у прошлости налази, да се не може лако оценити, но се у праву налази, као и да грађани буду једном сигурни у ономе што притежавају. Међу тим може ово питање по нашем грађанском закону бити спорно, јер сва права према другоме губе се ако се за 24 године *не употребе* или се против туђег присвајања ништа *не чини*. По овом закон. пропису дакле претпоставља се да овлашћено лице *зна* за своје право, па га не употреби за време од 24 године (подизањем тужбе, опоменом дужника, поравнањем итд.), услед чега му право застари. Међу тим кад некоме штета, коју му је ко причинио, није била позната за 24 године онда оно није био у могућности, да потраживање накнаде штете остварује за то време. Стога је погрешно наш законодавац што није у свему репродуковао свој изворник — § 1489 аустр. грађ. зак. те се морамо довијати да сазнамо вољу његову. На сваки начин, да намера законодавца није била, да неко може 30 и више година не знати о учињеној му штети, па кад сазна, да онда тек почиње тећи застарелост потраживања накнаде.

ЗАШТИТА ДЕЦЕ У ХОЛАНДИЈИ

Dr. J. A. van Hamel

Заштита детињства у Холандији организована је трима законима од фебруара месеца 1901. год, који су ступили у важност 1 децембра 1905. год. И ако се гледишта општег закона ови не показују никакве оригиналне основне принципе, ипак су њихови детаљи од огромне важности. Начини претходне процедуре и истраге, заједнички рад судских и административних органа, уређење казнене администрације, подела трошкова и т. д.

представљају ствари које су, и ако скоро незнатне приликом упоређења са филозофским схватањима, главни фактори за дејство ових истих схватања. Велике хуманитарне идеје, расуте по свету, пропастије извесно, ако у своме лету не буду праћене солидним знањима, која ће их привести у извршење.

Ово ме је и побудило да говорим о новом законодавству, нарочито с разлог практичног гледишта. Ево, у почетку његове опште структуре.

Признавајући потребу превенције за напуштenu децу, законодавац је предвидео губитак родитељске власти. Исто тако

закон је дао судији велику слободу према младим преступницима, у избору репресивних мера, т. ј. дао им је власт да их врате родитељима без икакве казне, или да их подвргну принудном васпитању. Претходно, и некад толико важно питање о *разбору*, овим је апсолутно искључено. Кривично пунолетство померено је од 16 на 18 година; испод 16 година нема границе доба старости. Допуштајући укор и условну осуду, и реформишући казну за твора за младе кривце, законодавац је и самим казнама дао васпитни карактер. И сама кривична истрага променула је свој изглед, поставши интимнија и више пе-

датешка. Најзад је законодавац тежио, да васпитање деце, која излазе из своје фамилије, повери поглавито приватној иницијативи, резервишући за своје заводе за поправку само специјалне и теже случајеве.

Остаје нам да аналишемо начине извршења ових принципа, и у овом циљу говорићемо прво о *систему предохране*.

Отац или мати, који злоупотребљавају своју родитељску власт, или који озбиљно пренебрегавају своје родитељске дужности у погледу издржавања и васпитања деце, могу бити лишени своје родитељске власти. Шта више, отишло се још даље, па се овај губитак родитељске власти допушта и пре него што су констатовани штетни утицаји и напуштање деце, што траже извесна законодавства. По холандском законодавству ова предохрана још је радикалнија, јер се по њему може изгубити очинска власт и због самог рђавог понашања родитеља. Са овог истог разлога установљено је и *ослобођење* родитеља од дужности према деци. Ослобођење ово примењује се на родитеље, који, и ако часни, нису способни, или су немоћни, да васпитају своју децу. Ослобођење има исте последице као и губитак родитељске власти, али се не може изрећи без пристанка родитеља, нити има онај бешчасни карактер као принудни губитак родитељске власти.

Чим су губитак родитељске власти или ослобођење од родитељских дужности изречени, власт родитељска потпуно престаје, али они и даље остају у обвези за трошкове око издржавања. Судија поверава старатељство или приватној личности или каквом добротворном друштву, које је изјавило да дете прима. У нашој земљи ова су друштва веома многобројна, са разним вероисповедима и системима васпитања, тако да се за сваки случај може наћи најпогоднија средина.

Приватна друштва морају водити рачуна о извесним погодбама, које се односе на игијену, наставу, шегрство и т. д. За свако дете она од државе примају субвенцију, која варира према приликама, али за коју се може у опште рећи, да покрива $\frac{3}{4}$ трошкова око издржавања и васпитања примљеног детета.

Власти, које изричу губитак родитељских права, јесу првостепени судови; процедура је усмена; отац или мати имају право да дођу на претрес са породичним саветом, а судија може и сведоке саслушавати. На овај начин створене су солидне гаранције против неумесне судске одлуке. Искуство је, у осталом, доказало, да се већина родитеља, чија су права у питању, не противи озбиљно, и да чиновници у овим стварима поступају са највећом обазривошћу. И сам почетак ове процедуре понекад је довољан, да из основа измени владање и понашање родитеља, који се боје да не изгубе своју децу.

Али, није то само судска процедура, која у овој ствари треба да нас интересује; за остварење циља закона потребни су још органи, који ће пред судију износити случајеве злоупотребе или пре-

небрегавања родитељских дужности: потребна су средства помоћу којих ће судије доћи до потребног материјала за своју одлуку; потребна је, најзад, власт, која ће се старати о смештању деце по изрицању губитка родитељске власти или ослобођења од родитељских дужности. Било је немогућно доделити ове дужности судијама, или администрацији, или полицијским органима. За овај нарочити посао био је потребан нарочити орган. Новим законом установљени су, при сваком суду, *старатељски савети*, састављени из личности, које се нарочито занимају заштитом деце, из филантропа, чиновника, лекара и т. д. (на броју 5—11). У своме биро-у, који је стално отворен публици, чланови овог савета примају од публике молбе и обавештења. Људи из народа, полицијски органи, филантропи и т. д. имају приступа у ове биро-е без икаквих формалности, и право да захтевају обавештења, или да достављају поједине случајеве. То су, дакле, старатељски савети, који имају право да захтевају губитак родитељске власти, и да о томе даду своје мишљење судији. Они се још старају и о смештању деце, и у овом циљу договарају се са добротворним друштвима и приватним личностима. Међу свима новинама у децем законодавству, старатељски савети показали су се као најкориснији.

Да се дође до одлуке о губитку родитељске власти потребно је, са истрагом, 1 до 5 месеци. Са гледишта праксе ово је веома дуго. Дуге процедуре нису никако за несрећна створења, и с тога је законодавац предвидео и провизорне мере. У хитним случајевима прокуратори имају права, да злостављену или напуштену децу одмах удаде из средине у којој се налазе. Овакве њихове одлуке најчешће се доносе по тражењу старатељских савета, којима се и одузета деца привремено поверавају. На овај начин законодавац је остварио средство брзог спасавања, које је до сада често и корисно примењивано.

И *децу кривце* суд може, ако за потребно нађе, сместити до пунолества ван њихове фамилије, стављајући их држави на расположење. О самом смештању деце не решава суд, већ судски депарتمان, на основу мишљења извршне власти. Ова централизација, по нашем мишљењу, није се показала корисна.

Ово принудно васпитање не разликује се по суштини од начина васпитања морално напуштене или злостављане деце, о којима смо раније говорили. Потпора приватних друштава и овде се допушта и тражи, али за младе преступнике — поред смештања у приватне заводе, или у фамилије, под надзором једног филантропског и за овај циљ нарочито субвенционисаног друштва — постоје још и државни заводи за поправку, у којима је режим строжи, и који поглавито служе за озбиљније случајеве. Васпитање обухвата општу и професионалну наставу, и траје до пунолества (21 год.), али малолетник може бити условно ослобођен у свако доба. За личности, које се према извршеном злочину сматрају за веома

опасне, судија може продужити затвор и после пунолества. Министар Правде има права, да оваква лица условно пусти у слободу.

Осмотримо сада једну другу страну система.

Није потребно одвајати увек децу од родитеља, да би их сачували од пропасти. Врло често много је боље, да законодавац пружи родитељима средства, помоћу којих ће сами моћи кажњавати и поправљати своју распуштену или покварену децу. У циљу остварења ове идеје законодавац је створио *дисциплинске школе*, у које родитељи, на случај потребе, могу смештати своју децу по одлуци суда. Дисциплинске школе имају карактер савим различит од казне. По уласку у њих притвореник је усамљен, највише за месец дана, у собици са малом баштом. За ово време редовно га обилазе директор и наставници, и упућују га на индуктивна занимања. По истеку овог рока, притвореник прелази у заједничку класу са осталим притвореницима, на броју највише њих 50. Ови притвореници подељени су на две класе: *дисциплинску* и *цохвалну*.

Поред ручног рада, у овим школама још се предаје и основна настава; рад је методичан, ред потпуно савршен а педагошки утицај директора и наставника благотворан: предузето је апсолутно све, да се млади питомци сроде са уредним животом. Школе су подигнуте на лепим местима, ученици раде гимнастику, шетају се, играју и т. д.

Дисциплинске су школе у исто време — и на првом месту — одређене за извршење казне затвора над осуђеницима испод 18 год., за које више не постоје ћелијски затвори, нити обични затвори у заједници са разноврсним преступницима, већ само интерниране у ове специјалне заводе, који, истина, носе карактер казне, или казне педагошке и логичке. Само за најтеже злочине, које изврше лица од 16—18 год., судија може, као и за одрасле, досудити ћелијски затвор.

Време, које малолетници морају провести у дисциплинским школама, утврђује судија за сваки случај понаособ. Ако је интернирање резултат осуде, општи је минимум један месец, а максимум година дана; за интернирање по молби родитеља законски је максимум цивилно пунолетство. И за један и за други случај дух закона претпоставља краћи рок, и повратак у средину часне фамилије после успешног педагошког лечења.

Остаје нам још да опишемо у неколико речи остале казне за малолетнике, који, опет понављамо, имају у Холандији свој засебни казни систем. То су, на првом месту, *условне осуде* у дисциплинске школе, које не познаје остало наше законодавство, затим *судски укор*, и *новчане казне*. Судски укор врло се ретко примењује, а што се тиче новчане казне, треба поменути једну новину у њеном извршењу. Закон допушта директно извршење од зараде, које се може тражити од патрона преступничког. Неплаћена новчана казна замењује се осмодневним интернирањем у дисциплинске школе.

Знатне измене уведене су и у кривичној процедури, од којих су најважније: да се сваком малолетном кривцу одређује по дужности бранилац у претходној истрази, и да се њихове кривице расправљају само у присуству њихових родитеља, а не и остале публике. Од овога се изузимају случајеви саучешћа са одраслим личностима.

Облигатно присуство родитеља претресима своје деце, према нашем искуству од огромног је утицаја на поступање судија према окривљенима. Може се у опште рећи, да су судије, услед одсуства формалности, много осетљивије и човечније у пословима које расправљају.

После свега изложеног може се рећи, да су поменута три закона о детињству посејала спасоносне и плодне идеје и у грађанском праву, и у кривичном праву, и у материјалном праву и у процедури.

Вештачење фалсификованих докумената и исправа

од Д-р Ј. Бершера.

Фалсификовани документи у употреби јесу поглавито легитимационе хартије, признанице, пасоши и т. п. Најважнији су случајеви: фалсификовање тестамената, потпуно или делимично фалсификовање облигација, признаница и осталих облигационих докумената. У главном се сви фалсификати рукописа могу поделити у две велике категорије; а) *фалсификати механички*, т. ј. они који су извршени помоћу радирања или помоћу какве хемијске течности, и б) *фалсификати помоћу имитације*, т. ј. помоћу подражавања, било копирањем било слободном руком.

Је ли потребно нарочито наглашавати, да графологија мора бити потпуно искључена из ове врсте вештачења. То је метода, која је постала захваљујући јакој машти, а не научним фактима, и са овог разлога вештак ни у ком случају не треба да је употребљује. Средства, која ћемо изложити, имају позитивне вредности, а резултати које она дају, ретко су кад пражени заблудама.

1. Фалсификати помоћу радирања

Радирајући хартију, фалсификатор овим уништава њен спољни слој, услед чега, опет, наступа знатна разлика у њеној дебљини. Разлику ову можемо несумњиво открити помоћу микроскопа, а понекад и самим голим оком.

Ако на хартију која је радирана, т. ј. чији је спољни слој уништен, канемо кап воде, уверићемо се, да ће хартија одмах упити воду. У противном, т. ј. ако хартија није радирана, вода ће се одржати на површини хартије извесно време, пре него што буде апсорбована.

Да би се допунили резултати, добивени овим путем, треба узети у помоћ обичну фотографију или микрофотографију. Обична фотографија може се добити, по тврђењу професора Рајса¹⁾, било помоћу прозрачног заклона било помоћи светлости која на објектив пада веома косо.

Знаци радирања показују се на фотографији, добивеној на овај начин, у диференцији боја, која произлази услед неједнакости нивоа фотографисане хартије на радираним и нерадираним местима.

И микрофотографски снимци добијају се под истим условима као и фотографски, али су од ових бољи због тога, што, услед увеличавања, дају јасније и очигледније резултате.

Бертилон је у „*Научном прегледу*“ (Revue scientifique) за 1897. год. изнео један нов и веома практичан начин за изазивање радираних црта. По површини хартије, супротној радираном месту, треба превући утију, загрејану толико колико је довољно да хартија лако поцрни, па ће се радиране црте на угаситој хартији показати црне.

Овај начин употребљује се још и за све случајеве, у којима треба изазвати латентну слику рукописа. Већина мастила на хартији са глатком површином оставља на листићима хартије, с којима је у додиру, своје шећерне или смоласте супстанције, које образују латентну слику рукописа. Ово је феномен *невидљивог прецртавања*. Да би се открила ова латентна слика, потребно је сагорети ове материје врелим гвожђем, и на овај начин добити риђо-угасите црте прецртаних слова или линија.

2. Фалсификати помоћу хемијских средстава.

Да би отклонио — учинио да ишчезну — поједине црте рукописа, фалсификатор се може корисно послужити оксалном киселином или раствором хипохлорита и т. д. Сва ова средства имају ту незгоду, што производе промену боје хартије на радираним местима. Ова промена често је тако незнатна, да је за голо око невидљива, али ће је увек показати фотографска плоча, која је за разлику у бојама много осетљивија од нашег ока.

Извесна хемијска средства веома су препоручљива за изналажење трагова мастила, које заостаје у хартији и после извршеног фалсификата; то су: сумпор амонијум и галска киселина. Под утицајем ових хемијских реактива, фалсификована места постају јасно — црна. Једина је незгода у томе, што испитивани докуменат после њихове употребе постаје неупотребљив за доцнију манипулацију.

Остаци мастила могу се још открити помоћу фотографског увеличавања фалсификованих докумената, пошто је фотографија, као што рекосмо, много осетљивија од обичног ока за разликовање боје.

3. Замена старих, и механичким или хемијским путем отклоњених црта, новим цртама.

У циљу ове замене, фалсификатор пише делом по старим цртама, а делом по чистој хартији. Под микроскопом или на фотографској плочи показују се веома јасно трагови старих црта, у загаситој боји; црте које су додате доцније, т. ј. после радирања, имају веома карактеристичан изглед на увећаном снимку; на местима

са којих је спољни слој ишчезао, хартија изгледа као хартија за упијање мастила. Ивице црта изрецкане су и зупчасте услед капиларности хартијних влакна.

Фотографије се у овим случајевима добијају помоћу прозрачног заклона, а за овај се употребљује хартија натопљена вазелинским уљем.

Фотографија нам још може помоћи, кад је у питању замена црта, да утврдимо: јесу ли две црте на истом документу писане у разним периодима времена, и која је раније написана? Хемијски процес, који се за ово употребљује, састоји се у премазивању осумњичених црта раствором киселина. Али ово средство има и својих незгода. Пре свега, његово извршење тешко је, а поред овога, после шест месеци или најдуже после годину дана, степен отпора киселинама исти је код различитих црта; услед чега је и хемијска разлика немогућа.

И сама фотографија у овим случајевима даје несумњиво позитивне резултате само онда, ако се црте, које се испитују, укрштавају. У овом случају види се врло јасно како једна црта прелази преко друге, што значи, да је горња црта, т. ј. она која прелази, познија — млађа. Готово увек још се види, како се доцнија црта јаче или слабије губи у ранијој.

Примери, које нам је професор Рајс навео за ове случајеве, неоспорни су. Поједини од њих репродуковани су, у осталом, у његовом делу о *судској фотографији*.

4. Фалсификати помоћу копирања и прецртавања.

И код ових фалсификата фотографија је најпоузданије средство за констатовање истине. Увећан фотографски снимак документа, који је био прецртаван или копиран, представља више карактеристичних црта, као што су: положај више или мање вертикалан у коме је фалсификат извршен, правилност линија, одсуство пуних и танких црта, нагомиланост мастила у малим црним тачкама на местима која одговарају местима на којима се перо заустављало за време прецртавања или копирања, и најзад: фини, и кроз прозрачну хартију невидљиви потези, не излазе на фотографији.

5. Фалсификати помоћу подражавања

То је г. Алфонс Бертилон од кога позајмљујемо обавештења о примени фотографије за упоређење рукописа. Треба пре свега, фотографски прецртати докуменат који се испитује, и на овај начин добити његов факсимил који би, на случај да се оригинал поквари, могао овај заменити. По овоме се документи за упоређивање — сравање — фотографишу у дуплој природној величини. Добивени позитивни снимци секу се на толико делова колико има речи. Ове речи прво се класифицирају према азбучном реду, затим према једнаким завршним словима и најзад према средњим словима (другом слогу више сложених речи). Захваљујући овој генијалној методи, омогућено је упоредно и озбиљно изучавање обе врсте докумената, које су предмет испитивања.

И ако веома лако, упоређење ово често пута веома је деликатно. И поред тако

¹⁾ Професор полиције на универзитету у Лозани.

великог претходног посла, велики део резултата зависи од вештака. Са овог разлога метода оскудева у строго научној и неопходној потребној тачности²⁾.

Д. Ђ. Алимпић.

ПОУЧНО-ЗАБАВНИ ДЕО

ЈЕДАН БАК ШЕРЛОКА ХОЛМСА

Једне суботе у јутру, новембра месеца 190., године становништво села Лервица у провинцији Хесену било је веома узбуђено. Стара госпођа Шлотке нађена је убијена у својој малој кућици, у којој је становала откад памте још најстарији људи у селу.

Ко је убица? То је питање ишло од уста до уста, али нико није умео дати одговора на њ.

Убијена је била удова некога Карла Шлотке, који је годинама радио на једном каменом мајдану и тиме стекао мало имање. Малу кућицу, у којој је извршено убиство, саградио је сам Шлотке, и оставио је у наслеђе својој жени, која је скромно живела од интереса на заостали капитал.

Стара госпођа Шлотке била је чудновата жена — није се бојала ни Бога ни ђавола, као што говораху мештани — и живела је у својој кућици потпуно сама. Нико није могао ни сањати, да је когод ишао њој о глави.

Само је један мотив убиству могао постојати, а то је користољубље. Старица је била велика тврдица. И ако јој капитал није био велики, ипак она ни сав интерес није трошила, те је у Лервици постојало мишљење, да она у својој кућици има сакривених новаца, и то на месту, које само она зна.

Имала је само једнога рођака, нећака, коме је рђаво ишло и који је по каткад посећивао старицу. Знало се и то, да га је он потпомагала. Сваку своју помоћ пропраћала је дугим придицама и опоменама; свако се бојао њенога језика, те је и Јохан Виснер (тако се звао нећак) ретко говорио пред њом. Његово је име

²⁾ Одмах по овоме писац говори о реконституисању нагорелих рукописа, и вели: „На изгорелој хартији, која се још није распаала, читање текста најчешће је омогућено голом оку, али крајна тачност ове хартије онемогућава апсолутно сваку њену манипулацију, и с тога је потребно, у оваквим случајевима, добити фотографију с којом се може по воли руковати, и која се може пажљиво студирати. Осетљивост фотографске плоче, много већа од осетљивости рођаче, чини да су фотографске копије јасније и видљивије од нагорелог документа. Велика је тешкоћа у томе, да се овај документ постави у положај згодан за фотографисање, без опасности да буде изломљен. За ове случајеве Раје препоручује овакав поступак: треба десном руком узети стаклену плочу, по димензији нешто мало већу од документа за фотографисање, а левом руком један картон. Премаја ваздуха, изазвана претањем овог картона, подиже лагано нагорелу хартију. Овим се треба користити, и под хартију подући стаклену плочу. У највише случајева карбонизована хартија уврће се, и тада је треба пажљиво развити. Ова операција захтева много предострожности и стрпљења; резултати до којих је Раје дошао одлични су.

често помињано од дана убиства, али опште је, једнодушно мишљење било, да „он то није могао учинити“.

Да би уштедела на осветљењу, госпођа Шлотке је увек врло рано легала, па је тако сигурно учинила и последње кобне вечери, јер јој је леш нађен на патосу поред распремљеног кревета; око врата био јој је један конопца, којим је удављена. Соба је била у највећем нереду; све је било разбацано, фијоке су биле отворене, ствари из њих испретуране и побацане на патос; један је орман покојница држала стално закључан, и он је био разбијен, по свој прилици једним жарачем из кујне, који је, такође, лежао на патосу.

На вест о злочину одмах је дошао из околне вароши један чиновник криминалне полиције са више жандарма.

Чиовник Цајдлер, миран човек, интелигентна изгледа, био је већ повисе година у служби; услед своје скромности и мирне нарави није био среће да получи какав виши положај. У осталом он је био савесан човек и сматрао је да ће сам случај донети то да се истакне међу својим друговима. Показивао је много интересовања за науку и литературу, а нарочито је волео „Авантуре Шерлока Холмса“. И поред свега тога, што је он веровао у Холмсове методе, никада му се у пракси није десило случај да их може и применити. Веровао је, да му се сада указала прилика, и наде га нису превариле.

Цајдлер је до најмањих ситница испитао кућу и леш, па ипак није могао наћи никаква трага од злочинца. Кад је загледао испод кревета, нашао је један штап за шетњу, и он посумња да га је морао испустити злочинац, па га после заборавио. То је био са свим прост штап, један цол дебео у пресеку, са обичном кукастом дршком; био је јако блатњав и по оделу се могло познати, да га је сопственик дуго времена употребљавао. Али ко је био његов сопственик, то није умео казати. Само се толико могло утврдити, да се г-ђа Шлотке никада није служила штапом и тако се могло са сигурношћу узети, да је убица био његов сопственик.

Баш кад је Цајдлер пажљиво испитивао штап, појави се полицијски инспектор Флиствард из околне вароши. Флиствард је био сушта противност Цајдлеру; био је уображен човек, посао је сваки радио на пречац и нарочито је мрзео Цајдлера, пошто је овај требао да дође на његово инспекторско место.

— Јесте ли пронашли што, господине? упита Флиствард.

— Ништа више сем овога штапа одговори Цајдлер. Али ја сам уверен, да ћемо спомоћу њега наћи и убицу.

— Како то? упита Флиствард. Чији је штап? Знате ли, какав је то човек? Да ли је ко познао тај штап?

Цајдлер одговори мирно:

— Још нико не зна ништа о овоме штапу.

— То сам одмах веровао, примети Флиствард иронично. Нико се и не интересује за тако прљав штап, као што је тај. У селу има стотинама таквих шта-

пова, па бих волео да знам, ко би могао познати баш овај штап.

Цајдлер ништа не одговори, већ се за се насмеја и узе штап к себи, а Флиствард оде на посао. Најпре прибра сва „факта“, која је сазнао у селу и постави неку своју „теорију“ о самој делу, и њу је саопштио Цајдлеру: да је убица нећак покојнице, Јохан Виснер. Тога ће младог човека морати пронаћи и ништа неће пропустити, само да га преда закону и правди на осуду.

И Цајдлер је имао своју теорију у раду и истраживању. Он је свуда тачно распитао, дали је ко видео каквога странца у селу, и нико није умео рећи ништа о томе. За то је он био мишљења, да је убиство морао извршити неко, ко није становао далеко од места дела. По том је отишао код господина Шулта, трговца, и заподену с њима поверљив разговор. Код Шулта је долазио сељачки свет из околне на неколико миља, и како је сваки од њих по мало ћаскао у трговини, Цајдлер је знао, да ће ту најлакше сазнати за поједине навике и обичаје становника целе околне.

— Чујте ме, господине Шулте, поче чиновник, имао бих да говорим с вама у највећем поверењу, и морате ми дати реч, да нећете никоме саопштити оно што будемо говорили и што ћу вам казати.

Шулте се показао необично предусретљив и радо му то обећа.

— Ви познајете људе из ове околне, по свој прилици, боље неко ја или ико иначе. Сећате ли се, можда, каквога човека, снажнога, крупнога човека, који је левак, и који има обичај да носи своје завежљаје о штапу, пребаченом преко рамена?

Пошто се мало промислио, Шулте одговори:

— Ја имам само једну једину муштерију, која је левакиња. То је госпођа Мухајм, али она никада не носи штап.

— Не, драги господине, то мора бити човек, а никако жена.

— Онда може да буде само још старац Франц Краузе, у старој воденици у Белсфорду. Он је левак, каткад је куповао по што год код мене и то је везивао у марамицу и вешао о штап, и тако је то носио преко рамена. Али, за име Бога, господине, ви, ваљда, не мислите да он може бити убица?

— Не говоримо о томе, одби га Цајдлер. Него, кад сте га видели последњи пут.

— У суботу по подне око три сата био је овде.

— Како је изгледао?

— Као и увек; ништа ми није пао у очи. Туробан је свакад.

— Још једном вас молим, да никоме ни речи не говорите о овој мојој сумњи. Стари Краузе можда је и невин у овом делу убиства, те му не треба учинити никакву неправду.

По том се Цајдлер опрости са трговцем и оде.

„Стари Краузе“ био је отприлике педесет и седам година стар и становао је

са својом јединицом ћерком у једној старој воденици, која више није радила, а била је удаљена добру половину миље од Лервица. Куповао је зечје коже и томе слично, и зарађивао је слабо, једва колико му је било потребно за живот. У опште је сматран као частан човек и са полицијом никада није долазио у опреку.

Чинио Цајдлер неприметно је прибирао обавештења о „староме Краузу“, како су га свуда звали, и ускоро је утврдио, да је Краузе виђен у петак у вече око девет сати како иде у правцу Лервица; али нико га није видео кад се враћао отуда. Пошто се најпре тачно распитао да стари човек није код куће, Цајдлер оде у његов стан и застане само његову кћер. Да не би изазвао никакву сумњу, изговори се да хоће да пита Крауза, да ли ће да понови закуп стана.

— Могао сам га и сам питати у петак у вече, додаде Цајдлер, видео сам га кад је ишао ка Лервици, али га нисам могао довикати.

— Јесте, одговори кћи, није био код куће у петак у вече.

— У осталом, ја ћу га опет где год наћи. С Богом, довикну Цајдлер и учини се као да хоће да иде, па се ипак врати.

— А кад ће бити овде ваш отац, Марија?

— Ја мислим око пола осам, господине, одговори она; он је отишао у Гелсхајм.

— Пардон, упита опет Цајдлер, имате ли, можда, какав стари штап, да ми га узјамите? Мало сам угануо ногу, па би ми добро дошао штап, да се ослоним на њега.

— Жао ми је, што вас не могу послужити, поштовани господине. Отац је имао два штапа, али је један изгубио прошле недеље, па је сада узео други, те нема ни једнога овде.

— Не мења ствар, одговори Цајдлер мало нарамујући, као да има болове, и оде. Ићи ће и овако.

— Нашао сам човека кога тражим, мислио је Цајдлер за себе, кад се враћао у окружну варош. У канцеларији одмах прибави решење о притвору Краузовом, и у пратњи жандарма врати се опет откуда је и дошао.

Ваш у тренутку кад је „стари Краузе“ хтео ући у кућу, Цајдлер му спусти руку на раме. Он се толико пренеразио, да ни тренутка није покушао одрицати злочин, већ је одмах признао чиновнику, где је сакрио похарани новац удовице Шлотке. Признао је, како је један пут видео, да је покојна старица бројала пред њим гомилу златника од по 20 марака, и то га је нагнало да је похара. Он јој ништа не би учинио, да га она случајно није викнула по имену, кад је оне вечери у петак извршио похару. Уплашио се од казне и за то је учинио да она умукне за свагда.

У то време инспектор Флистхард дао се био у потеру за Јоханом Виснером. У Каселу је сазнао, да је он отишао за Бремен, те Флистхард отиде тамо за њим. Чим је стигао у Бремен, извести га да је Виснер отишао у Хамбург, те га тамо

једва нађе, али Виснер успе да несумњивим фактима докаже, да је био у Хамбургу четири недеље непрекидно, те и сам Флистхард увиде, да он није могао бити убица. Како су доцније чиновници причали, инспектор је доцније био бесан због свога неуспеха у хватању убице, а још бошњи тек кад је чуо да је Цајдлер ухватио правога убицу.

Флистхард је пажљиво саслушао Цајдлера о начину како је трагао за убицом и како је у Краузу упознао правога убицу.

— Увек сам се држао правила, да и на најмању ствар и ситницу обратим пажњу, и кад сам нашао штап у стану убијене, добро сам га разгледао. Био је од растова дрвета, блатњав, али при врху и на дршци био је гладак од ношења. Пало ми је у очи, да је штап с лево стране био више излизан од прстију, него с десне, и то ме је утврдило у уверењу, да је његов сопственик морао бити левак.

— Тачно сам измерио штап и нашао, да је његов сопственик морао бити висок пет стопа и седам цоли. А како је штап био мало повијен, закључио сам, да је сопственик његов морао бити тежак човек и да је имао обичај наслањати се на њега.

— Према једном углачаном месту отприлике на средини штапа закључио сам да су о то место обично вешани завежљаји, па се чак ни у томе нисам преварио. Тражио сам таквога човека, који би био левак, прилично тежак, пет стопа и седам цоли висок и са навиком да носи завежљај, обешен о штап, преко рамена. И захваљујући својим потпуно тачним обавештењима, пронашао сам јединог човека у околини, који је био левак, а с њиме су се слагале и остале моје опаске. За тим сам утврдио да су га видели оне ноћи, када је извршено убиство, да је ишао у Лервици, и да је изгубио свој штап. И тако је „стари Краузе“ био „печен“.

Цајдлера је ова истрага истакла међу колегама, те сад заузима врло угледно место у криминалној полицији.

Превео
Доб. В. Вакић.

„БОМБА“

(најновији начин операције наших кесароша).

Приликом извршене потере над скитницама, ухватио сам у т. друмској механи једног познатог коцкара, који је симулирао болесника — путника из Влашке. Он је лежао у једној соби, где механџија обично затвара ћурке. Јечао је и стењао, као да су му последњи тренуци живота. На питања, ко је, откуда је и т. д. одговарао је у интервалима, издишућим гласом, као самртник. Доведен у накрним питањима у теснац давао је тако контрадикторне одговоре, да се „у болесничкој“ соби с часа на час разлегао гласан смех присутника.

— Па, деде, чича, устани и хајде с нама! — био је завршетак разговора.

И чича лако устаде, мало се протеже и у пратњи жандарма изађе у механу.

Кад је доведен у среску канцеларију на саслушању изјавио је следеће:

„Јуче, кад сам ухваћен — нађен — у т. механи, затајио сам праву своју личност, те приликом усменог саслушања казао сам лажно место пребивања и рођења. Увидео сам да се не може вратити. Казаћу све. Ја сам главом Ј. К. зв. Родом сам из А. Сада ми је 52 године. По занимању сам скитница и коцкар. Професионално се занимам овим послом већ преко тридесет година. Крађе и преваре, што сам их до сада учинио многобројне су, могло би се рећи да их има преко стотине. Операције вршим само бритвом, и то над кесама. Као што видите, просте су. Ја идем од вашара до вашара и само сечем кесе. Од мене у томе послу нема бољег мајстора. Где ја ова моја два прста метнем то је сигурно. Ту сам прави виртуоз. Насилне пљачке не вршим. Не вршим ни ове преваре на плајник, зване нашим језиком „Бомбе“. Тај посао врше обично млађи коцкари.“

(Овде је прекинут питањем: да ли је „Полиц. Гласник“ изнео овај начин операција, и он је одговорио: „Редовно читам „Полиц. Гласник“, али нисам никад наишао на опис овог варања. Али, кад сте према мени били људи објаснићу вам овај начин, па ма моје колеге „врекале.“ Само вас молим немојте износити моје име на јавност, јер ме могу колеге добро истући, а ја сам стар човек и већ једном ногом у гробу, па бих се морао у болници лечити и тако дангубити.“) И „болесник“ настави:

„Ово је начин скорашњи. Порекло му је из Бугарске. Први код нас у Србији пресадио га је Милан Марковац. Сад већ ретко ко од наших другова, нарочито млађих, да га не употребљава. А кад баш хоћете да знате и како се тај посао врши, хоћу и то да вам кажем. То баш није тако тежак и фини мајсторлук, али је врло користан. На њему, ови млађи кесароши добро зарађују. Обично се ова операција врши на панађурима и над сељацима. Ех, сељаци се ту дају најбоље варати! И не чудим се овим сељацима у Крајини, али онима у округу ваљевском и подринском морам се чудити, јер се рачунају као врло бистри и препредени. И њима ето ту скоро кесароши су на овај начин узели преко 4000 динара. Дакле, тај посао обично врше двојица договорно. Пре тога спреми се један плајник — новчаник — (обично дубок од платна) и неколико али најобичније два куверта од хартије за писма. Новчаник се напуни исеченом хартијом а преко те хартије метне се једна права новчаница, н. пр. наша банка од 10 динара тако, да се при отварању новчаника само она види. Тако исто и један од оних куверата испуни се хартијом и затвори. Све то остане код једнога коцкара, а онај други зађе међу сељаке и стане се распитивати о куповини и продаји стоке. Тако се распитује све дотле, док не наиђе на ког сељака који му каже да је и он — сељак — дошао да купи који пар волова или коња и т. д. Кад је већ

НАШЕ ВИЂЕЊЕ

С Л И К А

Првога дана, када је од некуда дошао и уписао се у нашу гимназију, ушао је у наше друштво на тако несбичан начин, да је одмах ударио темељ својој превласти над свима нама. Био је одраслији од нас, темељан и добро развијен. Имао је маркантно лице, са угасито зеленим очима, које су чудно сјајале. У први мах учињо је на нас утисак повучена и снисходљива дечка. Дошао је у школу одевен полу сељачки: у копорану и половним, али чистим, варошким панталонама, које је, како изгледа, тога дана негде добио и први пут обукао. За време одмора у школском дворишту, један од другова, јурећи се, очени га у трку ногом и знатно му убрља блатом панталоне. Новак се хитро саже, диже први камен на који наиђе и хитну се снажно за кривцем, који погођен у потиљак и окрвављен зајаука. „Ето ти!“ промрмља злурадо новак и спокојно уђе у учионицу. За тим као без душе долете разредни старешина претећи и карајући јаросно. Место свакога правдања новак је тупо гледао преда се и само од времена на време намргођен потмуло цедио кроза зубе: „Што ме упрљао?“

У овој одбрани и свему пенашању нашег новог друга била је чудна мешавина од детињске наивности и неке скривене суровости. То је чинило, те нам је цела сцена, поред све њене озбиљности, била смешна. И ми смо се крадом и пригушено смејали.

Овим својим поступком Станоје — тако се звао новак — учинио је да смо га од првога дана почели респектовати, али смо га одмах убрзо за тим и заволели и он је постао јунаком нашега разреда. Он је смео чинити оно, што сами нисмо смели никада учинити, а у детињству та се одлика обожава. Био је то бистар, окретан и препреден окачењак. Одмах првих дана потпуно нас је задобио пикантним причама о својој госпођи, код које је послуживао. Он је то причао начином за нас заносним, клибећи се и уздишући као какав маторко, а уз то је свако своје причање зачињавао безобразним поговкама и изразима, који су нам се увек допадали кад долазе из туђих уста. Ми смо гутали ове његове приче.

Није било наставника кога би се он бојао. До душе и наше понашање било је разво, како према коме наставнику. Све је зависило од суме ауторитета, колико је ко од наставника уживао код њака. Али рачунка смо се сви очевидно бојали, јер је то био строг и пргав човек. Умео је тако заврнути уво, да су нам светлаци летели од бола. Уз то, у тренуцима наступа, он се изненада потезао кредом на немирне ученике и увек је ванредно погађао чак и оне у последњим клупама. Једном на часу, шетајући учионом, он је приметио, да се Станоје нешто мешка и шушка на своме месту. Станоје је под клупом гурао неку цепаницу. Рачунко, правећи се невешт, приђе

му и снажно му изненада уврну уво. Станоје поскочи и устремљен да гурне нападача, са муњом у очима, дрско подвикну: „Што ме вучете?!“ Пренеражен рачунко окрете му леђа и никад га више није пипнуо.

На часовима осталих наставника Станоје је био свемоћан и стално нас је увесељавао својим угурсузлуцима. Дети му је била омиљена забава хватати на часу велике муве — зујаче, којима би у стражњицу придевао дугачке репове од фате, па их пуштао да лете кроз учионицу. Било је уживање посматрати, како се муве као репате звезде тромо крећу кроз тихи простор наше учионице и њихово кретање доводило нас је често пута до луда смеха. Доброћудни и кратковиди наставник српског језика седи за катедром погурен и ревносно нам нешто чита. Ми посматрамо, како се једна зујача са огромном репином стално витла око његове главе, док се у једном тренутку тај реп не закачи о ручице његових наочара. Свеопшти смех! Он диже главу и љуито викну. „Улазе кроз прозор из других учионица!“ објашњава Станоје са свога места и непитан.

У оно доба катихете, цртачи и гимнастичари (како смо ми звали наставника гимнастике) постојали су по нашим гимназијама, како изгледа, једино за то, да би се могло са њима доказати, шта се може очекивати од кога детета и колико је које дете донело васпитања од своје куће. За њих је Станоје био прави мучитељ. На часу, када се катихета био сав занео у објашњавање сасвим апстрактне идеје о бићу Божјем свуда и на сваком месту, Станоје је неочекивано и наједанпут поскочио са свога места и замануо десницом кроз ваздух, као када хватамо муву у лету. На питање зачућеног катихете, шта то чини, он је сасвим спокојно одговорио бенавећи се: „Фаћам Бога!“ што је наравно код нас произвело урнебесан смех.

Напућена официра, који нам је предавао гимнастику, и његова помоћника једног простосрдачног и ограниченог поднаредника, Станоје је сматрао потпуно као нека нижа бића, према којима се није морало имати никаква обзира. У неколико то је било опште схватање свију нас. Чудна је то игра судбине, да су ова јадна бића — страх и трепет по касарнама — била осуђена на јединствено игнорисање и незарезивање од стране ситних малишана. И „теорија и практика“ за нас су увек били слатки часови разонођења и смеха. Станоје је одмах првих часова квитирио са гимнастиком и њега је наставник прећутно био са свим разрешио од долажења на часове, јер је с њиме био немогућан рад. Он је био тај који је протегас у недоглед значај теоријске поуке да сви одговори у војсци морају бити јасни, одсечни и отресити. Приликом прве прозивке, Станоје је тако громогласно заурлао оно облигатно: ја! да је одјекнуло цело двориште због чега је са свим природно био избачен из фронта. У другој прилици он би на своју руку продужио ма коју командовану радњу, чинећи се да не чује противну команду и кварећи цео поредак.

то сазнао, т. ј. да сељак код себе има новаца, онда коцкар са своје главе подигне мало шубару или капу у вис, а то је знак за оног другог, који је у њиховој близини, да је жртва нађена. Тада овај други прилази њима и кад дође близу њих вади из цепа мараму и у исто време баца неперметно на земљу новчаник и иде даље. Овај други бајаги налази новчаник, показује га сељаку и позива га у крај на пр. у близини какве шуме. Ту се договара са сељаком, али одмах к њима долази и онај други, напада их, да су му они нашли новац и претреса их. Пре претреса онај први оставља новчаник на земљу и покрије га капом. Прво се врши претрес над другом, а после над сељаком. Код друга налази онај коверт са хартијама и враћа му га јер вели нису онакви његови новци. Код сељака налази новац, али не у коверту, већ обично у пешкиру, и изјављује да новац није његов. За тим посаветује сељака да банке не држи тако већ да их метне прво у артију да не би од зноја пропале, и онда пружа коверат сељаку и поучи га, како ће банке спаковати, па коверт сам затвори и преда га сељаку, који га меће у пешкир па у недра. Овај коверат је и по боји и по величини исти као и онај код његовог друга, кога је прво претресао. Кад је са претресом свршио он се почне извињавати и молити их за опроштај што је на њих посумњао и удаљује се. Остају сами, сељак са првим коцкаром и говоре о подели ћара. Али у том се опет враћа „оштећени“ и прилазећи им почне да говори: „Ама сад ми рече један сељак да је видео како су двојица нашли мој новчаник, и по његовом опису, напли сте га сами ви и нико други. За то хоћу још један пут да вас претресем.“ Они се понова дају драговољно претрести. И опет почиње претрес прво на другом. „Оштећени“ узима од њега коверат са хартијом и предаје га сељаку да држи док претрес изврши над другим. Кад, наравно, ништа није нашао код друга, враћа му коверт и онда почиње претрес над сељаком. И од сељака узима коверат с банкама и даје га другу. Док сељака претреса окреће га и на противну страну, и у том моменту први коцкар меће у џеп сељачов коверт а свој вади и држи у руци. Кад је друг претресао и сељака, враћа му коверат (наравно сада са хартијом) и меће му га у недра и опет се почне извињавати, што их је на прѣ Бога напао и моли их за опроштај. Али у том, кобајаги, случајно претура капу свог друга и спазивши новчаник почне да виче и да туче друга и потера га бајаги комесару, а сељак да не би што и он одговарао, побоји се и нагне бежати што га ноге доносе, а другови хватају кола, која их у близини чекају и — беже.

Ето, овако се врши ова операција, коју смо крстили „бомбом“.

Шта даље бива познато је. Доставља се полицији отмица „на разбојнички начин од два непозната зликовца, наоружана ножевима,“ и т. д. Ни један од преварених неће да призна праву истину — због бруке.

Н. Ђ. Ванић.

Тада би га наставник црвен од једа као куван рак позвао к себи и казнио: трчећим кораком. Станоје би пошао право, а за тим би отпочео трчати у цик-цак преко дворишта прескачући поједине предмете, који су се налазили у дворишту. Уз наш свеопшти смех за њим би се по наредби наставниковој надао и поднаредник, да га ухвати и врати. Наравно да му то никад није испало за руку, јер би се Станоје дохватио плота, хитро га прескочио и стругнуо улицом.

Доцније он је долазио на часове гимнастике само на наше наваљивање и то када је добро расположен и када му је дуго време, али он никада није довршио часа.

Тако је он провео с нама други и трећи разред гимназије уз многобројне казне, а једном је пред испите био и изгнан. Та два разреда свршио је како тако и ако никада није учио нити је он имао каквих књига. Он се био свикао на нас јер смо га волели као необична дечка и никако није хтео напуштати нашу гимназију.

У четвртој разреду завршили смо наше друговање. Он се био уписао, али је на часове долазио врло неуредно. Био је у неколико озбиљнији, али у толико дрекији када би се одлучио на какав испад. На послетку га изагнаше на свагда из завода због цртача.

Часови цртања били су такође часови када смо ми себи свашта допуштали. Цртач је био човек добре нарави и занет својом уметношћу. Са те његове добротом ми смо врло често место својих радова молавали њега у најразноврснијим облицима. Карикатуре цртачеве ишле су од ђака до ђака и напоследку добијале вид оних митолошких сатира — бића са човечјим телом, великим ушима, роговима, репом и другим разноврсним животињским дометима. На такву једну слику и он је наишао. Неки мање даровит ђак — цртач место сваког дметка ставио је само натпис другим словима: „Ово је наш цртач — кицош“! Кицошем је звао зато, што му је машна стално стајала место под грлом подигнута и изврнута према једном рамену и за то, што никада на своје капуту није имао дугмета. Само писац ове фирме, кога је цртач као стручњак брзо пронашао, извукао је неколико шамара. Цртач је врло ретко тукао, али овога пута то је морао учинити, ако није желео, да му други пут такву његову слику прикаче и на леђа.

На часовима цртања радило се само до пола часа на својим местима, а од тога часа ишло се цртачу „на поправку“, како смо ми говорили. За време такве поправке скупљао се цео разред око катедре и цртач је поправљао цртеже. Те поправке биле су нам врло омиљене, јер смо се тада, скупљени сви као чворци око катедре, предавали најразноврснијим забавама. Ту је било штапања, гурања, извртање цепова, набијање капута на главу и ваздан других несташлука. Приликом једне такве поправке, Станоје је учинио нешто, што нама никада не би пало на памет. Он је цртачу причврстио цртаћим јексерчићима пешеве од капуча за седиште и на

тај начин чврсто га приковао за столицу. Већина од нас није ништа знала о томе. Час је давно откуцао и цртач у журби покупи своје хартије и каталог и хитро поскочи вратима. За њим полете и столица и он је собом донесе до врата. Блед и дршћући он је откочи од свога капута, јаросно је бацао до предњих редова клупа и у полазу очајно нам довикну „битанге“! Сцена је била колико смешна толико и узбудљива због нечувена бола цртачева. Наш кикот, којим се у први мах заорила цела учионица, замукнуо је одмах, чим смо спазили болни израз цртачева лица.

Није тешко било доказати да је виновник овога догађаја био Станоје и њега после неколико дана изагнаше из нашега завода на свагда. Он се после тога вртео око наше школе још подуже време, док га напоследку не изгубисмо из вида. Последње вести, које смо имали о њему, гласиле су, да се са неким непознатим друштвом скитара по крајевима вароши и да је тих дана хтео погинути на Топчидерском друму тражећи вранија гнезда. Омакао се са врха једне од горостасних топола на друму, али срећом у паду закаче ногама о неку рачвасту грану, и ту остао viseћи стрмоглавце све док га нису спасли неки раденици. Када су га скинули био је онесвесен, а у руци му било грчевито стиснуто удављено враније младунче. Тај догађај уз пригодну поуку био је изнет и у неким новинама.

Мало по мало ми смо на Станоја са свим заборавили, али успомена на њега остала нам је неизгладива.

*

Прошло је површе година. Довршило се свеколико школовање и ушло се у живот. Време је протекло тако брзо, па ипак је стигло да изврши грдних промена у животу свију нас старих другова. Сузова јава живота почела нас је већ нагризати и у нашим успоменама; безбрижно проведено детињство почело нам се јављати као диван сан из прошлости. Уживати у успоменама значи закорачавати у старост. Ми смо до душе били још млади, али већ са једном старачком и ако ублаженом цртом — почело се мислити и о будућности. Када дође то доба, онда се већ може учинити осврт у назад и довикнути: збогом, ви прекрасни дани до сад проживљени!

Мај је. Био је то један од оних сјајних, пролећних, празничних дана, када вам изгледа, да у свету нема суморних дана; када вам се чини, да под плавим небом има места само за оно, што је лепо задовољно и поштено. Таквих дана човек никада не може помислити, да под оним зрачним, топлим сунцем има на земљи и беде и неваљалства.

Београд је трептао у раскошном сунчевом сјају, а над њим је лебдела прозрачна пролећна тиморина. Ваздух је мисисао свежином; свет се размилео по улицама и ви као да осећате, како сав тај свет дише једним плућима. Раскош пролетњих женских тоалета такмичио се са раскошном одећом, у коју се била одела сва природа.

Ја и Н. мој школски друг из детињства стални смо шетачи београдски без обзира на време. Лепих дана шетња је за нас права посланица. Тога дана били смо као и обично на Калемегдану, али место шетње ми смо се тамо гурали, провлачили, сапињали и извињавали, што је ипак за нас имало извесну драж.

У једноме тренутку када је Калемегдан био испуњен овим жагором и брујањем, који долази од говора, поздрава и смеха хиљаде присутника, из оне алеје која води од Малега Калемегдана чу се необична ларма. Један гологлав млад, пристојно одевен човек допаде задихан амо до круга, застаде за тренут, као предомишљајући се, па полете десно према градском беду пробијајући се кроз гомилу. Један жандарм јурије у стопице за њим. Радознала маса шетача мушкога пола потрча на исту страну. Бегунац се смандрља негде преко бедема, који онде крај парка није висок, а за њим се изгуби и жандарм. Мало час са свим на другом крају бедема поново се указа бегунчева прилика. Он се успужа као верерица, али непосредно за њим изби на бедем и његов гонилац жандарм. Жандарм је сада био са револвером у руци и тражио је помоћи вичући уморно и на претрг: „Држите га“! Бегунац појури као стрела кроз парк и улете поново у ону масу шетача, која је спокојно шетала кругом, али место да нагне на излазу он направи само полукруг у парку и на другој крају поново се пребаци преко бедема. Изгледа као да се плашио да се дочепав каквог другог простора, где не би било света и где би жандарм могао неспречено пуцати. Тамо преко бедема чу се пудањ, а одмах за тим бегунац се поново појави на беду, потрча кроз парк, остављајући за собом траг од крви, али мало за тим паде на земљу. Кроз Калемегдан муњевито прође глас да је убијен један непознат човек. Жандарм још није био ни стигао до места, а око непозната бегунца већ је био склопљен непробојни оклоп од радознала света. „Жив је!.. Мртав је!“ чуло се из оне гомиле. Жандарм покуша да се пробије, али кад му то не испале одмах за руком, он се мртав уморан, прахљив и звојав, наслони на једно дрво да предахне. Око њега се направи нов круг.

„Ко је то“? питао је радознали свет. „Не знам“! одговарао је мрачно уморни жандарм.

— Па што га уби?

— Зато, што је сумњив и што је бежао!

— Па знам, брате, али ти то можеш тако сваког убити! Како ти је и по чему било сумњив?

— Ја сам био на служби у граду, поче жандарм објашњавати, и тамо сам приметио да се врзма са свим беспослен. Пратио сам га кришом и приметио сам, да нешто вреба и испитује онде око капције где су улази за осуђенике. Пришао сам му и питао га ко је. Он ми одговори да је свршени ђак учитељске школе. Кад сам му затражио ма каквих доказа о томе, он ми их није могао показати. Позвао сам га да пође са мном у кварт. Пошао је али кад смо изашли из града, он је одједан-

пут сукнуо овамо у парк. Што је то чинио, а? Заврши жандарм као храбрећи самога себе.

— Па то није ништа. Неће човек да прође с тобом кроз чаршију! објашњавала је гомила, увек распокојена да брани свакога противу жандарма.

— Тако је! чуо се глас једнога гамена. Фини човек, видео сам га, лепо обучен, има те какву машину! И ти си се шушо, нашао да тога човека хваташ! заврши гамен, плунувши презриво и шмугну у гомилу.

Жандарм у неколико одморан исправи се, поче рукама размицати гомилу око себе и рече снисходљиво:

— Молим вас, браћо, оканите се ви мене, ако сам што погрешо, ја сам ту, а има старијих, који ће ми судити.

— Мазгове један, да си ти ово учињено у другом свету и на оваквом месту, умеша се један чупоглави радник, теби би пресудили одмах овде на лицу места. Треба пребити неколицину твоје фајте, па би ви са људима друкчије поступали. Безјаче један!

Из гомиле се чули гласови: уа!

Жандарм је био у великој неприлици и њему ништа није помагало ни то, што се од некуда ту нашао још један жандарм. Био је блед и збуњен.

Ја и мој друг испитивасмо жандарма и приђосмо да видимо бегунца. Гомила око њега била се у неколико разредила. Ми се прогурасмо и у сенци од окупљена света видесмо га како лежи на пешчаној стази полеђушке. Био је то млад човек, осредња раста, лепо развијен, широких груди, које су се бурно надимале. Бујна коса у нереду пала му по челу; леви брк доспео му у уста и он га држао грчевито стиснута међу усне. На њему је било ново новчато црно одело и нова обућа; дови део свилене машине изашао је из прсица и стајао напоље пребачен у криво преко капута. Ногавица десне ноге подигла се мало више у паду, те се виделе грубе сељачке чарапе и прљаво рубље, које ни најмање није одговарало одећи овога човека. Леву ногу држао је мало згрчену. На бутини те ноге крв је пробила напоље, улепила панталоне и овлажила земљу. Очигледно био је у то место рањен. Леву руку држао је чврсто приљубљену уз бутину, као да би хтео зауставити бол. Он је с времена на време јечао и чинио болне гримасе на лицу. За све време лежао је затворених очију.

Неки из гомиле покренуше се да иду и тада за тренут паде на рањениково лице један сунчев зрак, који му озари цело лице пуном светлошћу. Ја и Н. одмах познадосмо давно невиђено маркантно лице нашег заборављеног друга и готово у исти мах викнусмо изненађени: Станоје! Он отвори само за часак очи, погледа нас добро, али како нам се учинило, са свим мрско и зловољно, па их понова затвори.

Његов гонилац — жандарм примети да се амо десило нешто необично, напусти објашњење са лицима, која су га упорно нападала, и журно нам приђе.

— Шта је било? Зна ли ко овога грађанина? Шта је он? Питао је он хитно и узбуњено.

— Не знамо шта је, али то је неки Станоје.

— Како му је презиме?

— Богдановић.

Жандарево се лице наједанпут преобрази, а на уснама му заигра осмех неслуђене среће и задовољства. Некада га је лично познавао, али га је заборавио. По чувењу знао га је врло добро. Он поскочи, рашири руке, завитла око нас и викну храбро и достојанствено: натраг! Ми сви стукнусмо као од помамна човека, направисмо широк круг, и очекивасмо шта ће сад бити. Он задовољно и са пуно церомоније приђе рањенику, наже се над њим, љушну га грубо чизмом и грмну:

— Ах, Цврцо, м... ти твоју! Устај!

Тај узвик био је силан излив једа и српбе помешана са задовољством.

Станоје се одмах диже. Жандарм га шчепав за раме, немилостиво га гурну преда се и командова: напред! Он пође преко парка полако храмајући. Гомила се даде за њима.

— Овај ваш фини господин робијаш је! Довикну у полазу жандарм чупоглавом заденику подругљиво намигујући.

Такво је било наше поновно виђење са Станојем, нашим другом из детињства. Он је отишао странпутицом и на томе путу стекао лена гласа: био је чувен коцкар, дрзак допов и разбојник! Ухваћен је био као одбегли робијаш.

Катон.

ИЗ СТРАНОГ СВЕТА

Географија самоубистава. У погледу начина, на који се самоубиства врше, у Европи се разликују два велика региона: *северни* (Скандинавија, Немачка и већина словенских земаља) у коме преовлађују самоубиства *вешањем* и *јужни* (Јужни Словени и романски народи) у коме се самоубиства већином врше помоћу ватреног оружја. Кроз ову прву и главну поделу провлачи се врло важна разлика између континенталних и приморских земаља. Не треба се чудити, што становници острва и полуострва претпостављају самоубиства даљењем у води; можда их сирене примамљују у топло море. Кажу, да се Италијани радо даве због плавог мора. Исто чине и Јапанци. Међутим Енглези, и ако окружени морем, махом врше самоубиства мачем и ножем.

Самоубиства помоћу ладног оружја, која су преовлађивала у прошлости, данас су врло ретка у Европи. Судећи по свему, овај начин самоубистава резервисан је за пијанице и душевно оболеле. Кинези, који не воле крваве призоре, трују се опијумом. Свака престоница карактеристична је у овом погледу. Тако: Париз има Сену за модискиње и мангал за несрећне породице; у Милану се трују; Беч употребљава цијанир а Праг фосфор; од сто неапољских самоубица њих педесет убијају се помоћу револвера, а тридесет скачу у провалију.

Курс за полицијске чиновнике. По споразуму између чувара државног печата и управника париске полиције г. Лепина, при париској полицији установљен је нарочити практични курс за будуће полицијске и истражне чиновнике. Наставом ће руководити директор сигурности г. Мукев, а ученици ће се постепено провести кроз сва одељења сигурности, те да се на овај начин упознају са свима средствима и поступцима, који се данас употребљују у циљу истраживања злочинаца.

Целат о смртној казни. Поводом питања о укидању смртне казне, које је сада на дневном реду у Француској, један француски новинар обратио се за мишљење данашњем француском целату Антону Деблеру, који му је одговорио ово:

— Смртна казна социјална је потреба; она задаје страх злочинцима, и осигурава мир и спокојство часним људима. Није довољно да она само у принципу постоји, већ је с времена на време, ради примера, треба и извршивати. У противном, господа зликовци, знајући у напред да ће бити помилувани и кад на ову казну буду осуђени, неће од ње имати никаквог страха. Гледајте, господине, шта се дешава од кад се смртна казна у Паризу никако а у провинцијама врло ретко извршује. Никад злочини нису били многобројнији, нити су судови икада изrekli већи број смртних казни по у овом времену. Број ових осуда у прошлој години износио је 29, што никада није било.

На питање новинарево да ли осећа какву непријатност у тренутку извршења казне, целат је одговорио:

— Никакву, господине. То је за мене сада обична ствар. У почетку ми је, истина, било мало незгодно, али сада немам никаквог разлога да се узбуђујем, пошто је то операција, као и обичне хируршке операције: и хирурзи секу жива створења.

ПОУКЕ И ОБАВЕШТЕЊА

Учињена су нам ова питања:

1.

Суд општине лужничке, актом својим Бр. 2103, пита:

»По члану 137. закона о општинама, председник општине са руковоцем кесе, на крају рачунске године а најдаље до 20. јануара нове године у селским општинама, подносе састављене општинске рачуне одбору на преглед.

Како новоизабрани општински одборници по чл. 174. зак. о општинама, ступају у дужност 1. јануара наступајуће године, онда настаје питање: који општински одбор треба да прегледа и потпише општински рачун за ову 1907. годину, кад се стари одбор разрешава 1. јануара наступајуће године.

Моли се уредништво да по овоме питању да обавештење, како би суд знао да се управља при прегледу рачуна и доношењу потребних одлука.

— На ово питање одговарамо:

Ако против избора одборничких није било жалбе, или је било али је решена у корист њихову, и они се уведу у дужност 1. јануара 1908. године, онда ће се томе одбору и рачуни поднети на преглед у смислу чл. 137. зак. о општинама, пошто стари одбор у овом случају завршава своје постојање само до 1. јануара.

На случај пак, да је било жалбе и да се питање о правилности избора не расправи до 1. јануара, онда стари одбор и даље остаје на положају све до расправе питања о правилности избора нових одборника, па би онда он и рачуне прегледао.

II.

Суд општине скењанске актом својим од 21. септембра ове год. Бр. 1768, пита:

„Да ли суд сме и може продати покретност оних дужника, који дугују н. пр. интерес на општински новац, разне аренде дућанске и оборске, и оних који дугују приватним лицима, као што су магаци, чардаци, штале и т. подобно, сем куће и скућнице, јер многи дужници немају стоквиту коју другу покретност, а имају покретност зграда, које је суд напред именовао.

— На ово питање одговарамо:

Као што се из овога питања види, суд у покретност убраја и штале, магаци, чардаке (кошеве) и т. слично.

То је, међутим, једна заблуда, јер све што је везано за земљу као куће и остале зграде, убраја се у непокретност (§ 189. грађ. закона), па се, наравно, не може ни продавати као покретност.

У осталом ове се зграде не би могле продавати ни по томе, што § 471. грађ. суд. пост. ограничава њихову продају код свију оних земљоделаца, који немају више земље од онога, што им штити поменуто законско наређење.

III.

Један општински писар пита:

„Кад је неко лице кажњено од стране општинског суда за какву иступну кривицу, па тражи да копира пресуду и акте истраге ради изјаве жалбе или иначе, да ли је дужан суд да му ово преписивање одобри и коју би таксу за препис наплатио?“

— На ово питање одговарамо:

Кад је пресуда већ изречена, па осуђени тражи да ову копира, то му се мора дозволити и по правилу постављеном у § 181. кр. суд. поступка, кад се у полицијској уредби о томе не говори ништа, и по уредби од 14. фебруара 1857. године ВБр. 220.

Ако ове преписе потврђују, суд може наплаћивати за потврду таксу из т. 97. а. зак. о таксама, а ако су без потврде, онда само ону из тачке г. § 23. грађ. суд. пост.

IV.

Суд општине в. шиљеговачке, актом својим Бр. 1601, пита:

„Пресудом овога суда Бр. 1140, осуђено је извесно лице, по тужби приватног, на три дана затвора за дело из § 339

т. 1. и § 395. т. 12. крив. закона, и да плати приватном тужиоцу у име трошка и дангубе 5 динара.

По овој пресуди осуђени је издржао затвор.

Кад је приступљено извршењу досуђених трошкова и дангубе за приватног тужиоца, осуђени је изјавио, да ту досуду неће платити, јер је вели, по § 396. кр. зак. застарила, пошто су протекла три месеца од дана када је пресуда извршеном постала.

Моли се уредништво за обавештење, да ли је ова досуда за приватног тужиоца одиста застарила као што досуђени тврди, или није?

— На ово питање одговарамо:

По § 396. кр. закона, пресуде застаревају у року од три месеца, од дана извршености, само у погледу изречене казне.

Што се тиче застарелости досуђене накнаде штете, дангубе и трошкова, за то важе прописи грађанског закона у смислу последњег става т. 2. § 397. кр. зак.

Према томе, и досуда од 5 динара за приватног тужиоца није застарила и може се наплатити, ако осуђени има имовине у смислу § 471. грађ. суд. пост. из које се ово може наплатити.

V.

Један деловођа једне варошке општине пита:

Моја општина наплаћивала је акције од механицја и кафеција, по уредби која је постојала.

Како је ове године ова уредба измењена, а мени је та измена непозната, ја молим уредништво за обавештење, како ће се општински суд управљати у овоме од 1. јануара 1908. године?“

— На ово питање одговарамо:

По тач. 5. уредбе о акцису од 6. јуна 1840. год. ВБр. 307. и измени од 23. јула 1898. год., општине, које немају трошарину, наплаћивале су акцис на пиће и то: на вино и пиво по 1 пару, а на ракију по 3 и 5 пара од литра.

Изменом тач. 5. ове уредбе, од 7. марта ове године, која је штампана у 13. броју „Полицијског Гласника“, акцис се овај не плаћа више по тежини пића, него по годишњој кирији механа и кафана и то у варошима и варошницама по 8% а у селима по 6%.

Нека суд нађе ово законско наређење и по њему се управља од 1. јануара 1908.

VI.

Један општински писар пита:

„Један полицијски писар осуђиван је пре 32 године, за проневеру државних новца, по пресуди судској од 27. септембра 1875. год.

Том истом писару повраћена су сва изгубљена грађанска права пре 19 година и неколико месеци, решењем истог суда од 4. априла 1888. године.

У том времену, кад су му права повраћена био је деловођа једне општине

околожне вароши, у којој је провео година са својим службовањем; још након 8 година деловођске службе постављен за рачуновођу те је и ту службу више година вршио.

Изменама и допунама општинског закона од 1904. и 1905. год. у чл. 53. под в и чл. 114. истог закона ушла су нова наређења таква: да службеници општински не могу бити који су осуђивани, а деловођа никако који је ма кад осуђиван.

Питање је: да ли речени писар, који је пре 32 године осуђиван, а коме су пре 19 година повраћена сва изгубљена грађанска права, по § 18. и 19. крив. зак. и § 346. крив. пост., питање је да ли тај писар према горњим изменама и допунама, које су га затекле у служби општ. писара, може остати у тој служби и даље после ових измена и допуна; и да ли има права на службу општинског деловође, као и да ли може бити општ. деловођа, у ком се звању налазио, кад су му решењем судским повраћена изгубљена грађанска права?

Да би се ово питање правилно расправило, при том решавању треба имати у виду и прописе чл. 36. Устава и § 7. грађ. закона, који јасно гласе: да закон нема повратне силе, на штету права стечених ранијим законима, а и застарелост од 32 године, у коме времену и убијства као највећа злочинства застаре и предају се забораву. А међу тим у закону општинском са реченим изменама и допунама нигде није казано, да су овим доцнијим новим његовим прописима замењена наређења чл. 36. Устава и § 7. грађ. закона.

Молио бих, да се решење овог питања изнесе још у наредном броју Полицијског Гласника, а да се не каже, од кога је ово питање покренуто.“

— На ово питање одговарамо:

У бр. 11. „Полицијског Гласника“ од 1906. године, одговорено је опширно на слично питање, па зато сада, по постављеном правилу, уредништво нема разлога да даје ново објашњење.

Нека се, дакле нађе поменути број, па ће се тамо видети мишљење уредништва по овој ствари.

VII.

Суд општине кудрешке, актом својим од 19. јула ове год. Бр. 679, пита:

„Суд овај има неколико иступних пресуда на извршењу.

Настаје питање да ли суд сме осуђенима продавати покретност и остало, колико је за извршење пресуда потребно, не обзирјући се на пропис § 471. грађан. суд. поступка, или мора при извршењу ових да настојава, да окривљеном остане онолико земље, стоке, хране, алата и т. д. по поменутом законском наређењу.

Суд ово питање чини поводом тим, што је од једне суседне општине туживо извршење једне своје пресуде и попусти кр. закона, и место наплаћивати решење, да осуђени не плаћа кривичне трошкове, и пост. решење из § 471. грађ. суд. пост.

пут Ако би се суд у свему при извршењу
них пресуда морао придржавати огра-
ничења из § 471. пом. закона, онда би
већина пресуда остала неизвршена, пошто
се највише сиромашни свет осуђује?"

— На ово питање одговарамо:

Ако су неки осуђени на новчану ка-
зну, онда им се за њу не може прода-
вати имање, које им штити § 471. грађ.
суд. поступка, јер и § 316. кр. зак. и §
49. полиц. уредбе условљавају замену ове
казне затвором, кад год би се показало,
да је осуђени не може платити, или да
би то плаћање било на штету његову и
његових укућана.

Према томе, суд ће увек чинити ову
замену, кад год осуђени протоколарно
изјави да нема новаца да казну плати.

Што се тиче накнаде штете, она ће се
наплаћивати продајом и онога имања, о
коме говори § 471. грађ. суд. поступка,
кад год је штета учињена иступљењем из
користољубља (тачка 16. § 471. грађ. суд.
пост.), а кад год није тај случај, онда се
мора водити рачуна о благодејању, које
ова законска одредба даје земљопоседима
и рукоделцима.

Ово важи, наравно, и за остале кри-
вичне трошкове.

VIII.

Суду општине гледишке, на акт од 4.
октобра ове год. Бр. 1459, одговара се,
да је за питање, какво је он истакао,
надлежна поштанско-телеграфска станица,
којој овај суд припада, па нека јој се у
смислу чл. 47. правила о општинским по-
штама од 16. септембра 1902. године
ПТВр. 33415, обрати за упут, и што она
буде наредила, биће обавезно и за опш-
тину и за управитеља школе.

СЛУЖБЕНЕ ОБЈАВЕ

ПОТЕРЕ

Раде Војовић, бив. општински деловођа,
родом из села Коњарника, среза добричког, који
је још 1904. године извршио убиство над својом
женом и неколико покушаја убиства, па је по
извршењу дела одмах побегао и до сада није
ухваћен, према депеши начелника среза до-
бричког Бр. 14163, налази се негде у Србији
као општински деловођа. Раде је стар 27 го-
дина, средњег раста, малих прих бркова, косе
и обрва прих, брија се. Мисли се да је под
лажним именом и презименом примљен негде
за деловођу. Позивају се све полицијске и опш-
тинске власти да га потраже у својим домаш-
ајима и пронађеног стражарно спроведу поме-
нутом начелнику.

Непознати крађивци ноћу између 28.
и 29. октобра ове год. обили су колибу Ви-
том и Иконића, земљопоседника из Бањине, среза
трнавског, и украли једну пушку система Пи-
тача бр. 66, два крађена цевца, 20 комада ме-
така и 66 динара новца у разној монети. По-

зивају се све полицијске и општинске власти
да потраже крађивце и покрадене ствари и
о резултату известе начелника среза трнав-
ског с позивом на акт Бр. 14387.

ИЗ ПОЛИЦИЈСКОГ АЛБУМА

Александар — Шандор Симоновић,
«приватни детектив». Читаоцима су, без сумње,
још у свежој успомени оне сензационе вести
већине наших листова о крађи заложница Управе
Фондова, и о романтичној борби са крађивци-
ма, и отимању украдених заложница у једној
од најживљих париских улица. Главни јунак у
овој ствари био је «приватни детектив» — бео-
граданима добро познати Александар — Шан-
дор Симоновић, бив београдски обућар, који
од пре 3 год. живи стално у Земуну због «по-
литике», која му је «претрла» осудом за на-
мерну паљевицу и отуђење ствари испод пописа.

После «очајне» борбе са крађивцима: «Кон-
стантином Азријелом» и «Хајмом Маркусом»,
«приватни детектив» отео им је украдене за-
ложнице и срећно их предао г. комесару, који
је у једном оближњем хотелу очекивао исход,
а затим су и г. комесар и његов «приватни
детектив» одјурили за крађивцима чак у Лон-
дон. У Лондону нису, истина, нашли зликовце,
али су зато посетили изложбу, и послали масу
«анзихте-карата» својим познаницима у Београду
и Земуну, а потом су се вратили у Београд са
«отетим» заложницама у «жутој торби», и о-
громним рачуном о путним трошковима (5100
динара), а по романтичној представи целе
ствари, тражили су, с правом, од надлежних
фактора моралну и материјалну награду за пока-
зану уметност у трагању и херојство у борби
са крађивцима. Али: «једно мисли камила, а
друго камилар». У место очекиване награде
образована је мешовита комисија, са задатком
да извиди ову тајанствену ствар, и она је, по-
после дужег и озбиљног рада, ухапсила и г.
комесара и његовог «приватног детектива». Ре-
шења о њиховом притвору одобрио је и прво-
степенни суд за град Београд.

Према извештајима наших новина, и г. ко-
месар и Симоновић признали су пред комис-
јом, да су договорно обманули претпостављене
власти, да је један део украдених заложница
био заложен у Бечу за 3000 круна, и да су
новац, изузет на име откупа ових заложница,
поделили. Ако је ово тврђење истинито, а оно
до сада није демантовано ни с које стране,
онда нам остаје само да жалимо, што су се у
нашој полицији могли наћи и такви жалосни
органи, који по дрскости и цинизму ни у ко-
лико не уступају познатом «Кеиеничком капе-
тану». Желети је, да овај случај послужи као
разлог, да се у полицијску службу у будуће
не примају људи потпуно непознати, и, што
по кажу, «са сокака», а нарочито да се на
моралне особине полицијског кадра обраћа
много већа пажња. Квалитет је, по општем
мишљењу, много важнији од квантитета, на-
рочито у полицији.

Симоновић је родом из Земуне, има 37 го-
дина, по занимању је обућар, омамен је, суво-
њав, више риђ но плав, говори српски и нем-
ачки; с обзиром на своје досадашње занимање
веома је интелигентан, а по природи бистар и
препреден; сада је у притвору Управе града
Београда због крађе, фалсификовања и употребе-
љених исправа и преваре.

Ако би ко о њему знао више, а нарочито
о ономе што стоји у вези са крађом залож-
ница у Управи Фондова, моли се да то достави
кривичном одељењу Управе града Београда.

СКРЕЋЕ СЕ ПАЖЊА

Код начелника среза јабланичког налази се
у притвору једно непознато лице које се из-
даје за Нестора Милетића из Турске. При пре-
тресу код њега није нађена никаква исправа,
а од новца нађено је 60 динара у српским
новчаницама од 10 динара, од којих је новча-
ница једна при крају крвава; осим тога код
њега је нађен и један ткан ћемер лаком
ошпивен. Оно је старо 27 година, средњег
раста, косе црне, смеђих бркова, округла лица,
очију жутих; од одећа има на себи стари ка-
пут од материје са белим пругума, жуте по-
ловне талијанске панталоне, црн грудњак од
порхета, на ногама има сељачке опанке са ка-
јишима и беле чарале, а на глави поцебану
шубару. Обраћа се пажња свима властима, ако
би што знале о овом непознатом лицу да о
томе одмах известе начелника среза јабланичког
с позивом на депешу Бр. 21270, јер се мисли
да је ово лице учинило какво казниво дело.

КРАЂА СТОКЕ

Ноћу између 14. и 15. ов. м-ца непознати
крађивци украли су из штале два кола Сте-
вану Ивановићу, земљопоседу из Стојника, среза
космајског. Један је во матор 6 година, зелене
лаке, лисаст, а и други је матор 6 година,
лаке жуте, лисаст, у оба уха ровашен, по
трбуху има белу лаку. Депеша начелника среза
космајског Бр. 25837.

Обраћа се пажња свима полицијским и оп-
штинским властима на ову покрађу.